

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

Rozvoj klíčových kompetencí v rámci finanční, mediální a ekologické gramotnosti

Diplomová práce

Autor:	Miluše Lokvencová
Studijní program:	M 7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – německý jazyk a literatura Učitelství pro 2. stupeň ZŠ – výchova k občanství
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Paleček, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Irena Kapustová
Odborný konzultant:	Mgr. Hana Šebestová

Zadání diplomové práce

Autor:	Miluše Lokvencová
Studium:	P14P0119
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - německý jazyk, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka
Název diplomové práce:	Rozvoj klíčových kompetencí v rámci finanční, mediální a ekologické gramotnosti
Název diplomové práce AJ:	The Development of Key Competencies within Financial, Media and Environmental Literacy

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá rozvojem klíčových kompetencí v rámci finanční, mediální a ekologické gramotnosti. V teoretické části bude sledována možnost rozvoje. Cílem praktické části je zpracování analýzy učebnic Výchovy k občanství vzhledem k rozvoji sociálních, personálních a občanských kompetencí. Metoda: analýza dokumentů a učebnic, výukové metodické postupy a jejich reflexe.

BĚLECKÝ, Z., a kol. Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. BELZ, H., SIEGRIST, M. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Praha: Portál, 2015. ČECHOVÁ, B. Nápadky pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí. Praha: Portál, 2009. KOTRBA, T., LACINA, L. Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga. Brno: Barrister&Principal, 2011. PECINA, Pavel. Tvořivost ve vzdělávání žáků. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, PETTY, G. Moderní vyučování. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004. ZORMANOVÁ, L. Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Paleček, Ph.D.

Oponent: Mgr. Irena Kapustová

Datum zadání závěrečné práce: 27.2.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové ve dne

Poděkování

Mé poděkování patří Ph.D. Martinovi Palečkovi Mgr. za vedení této diplomové práce a jeho ochotu. Zejména bych chtěla poděkovat Mgr. Haně Šebestové za odborné konzultace a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Děkuji také své rodině a blízkým za projevenou podporu.

Anotace

LOKVENCOVÁ, Miluše. *Rozvoj klíčových kompetencí v rámci finanční, mediální a ekologické gramotnosti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 87 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá rozvojem klíčových kompetencí na úrovni základního vzdělávání vzhledem k finanční, mediální a ekologické gramotnosti a vymezuje se prioritně na kompetenci sociální a personální a kompetenci občanskou. V teoretické části jsou charakterizovány jednotlivé klíčové kompetence a sledované gramotnosti. Zmíněny a popsány jsou rovněž metody tradičního a inovativního vyučování a jejich formy. Cílem diplomové práce je didaktická analýza vybraných aktivit obsažených v učebnicích *Výchovy k občanství*, které představují podporu a průnik s danými kompetencemi. Dále jsou předloženy praktické náměty, jak učebnice zlepšit v rámci zkoumaných kompetencí.

Klíčová slova: klíčová kompetence, vyučovací metody, rozvoj, finanční, mediální, ekologický, gramotnost, analýza aktivit

Annotation

LOKVENCOVÁ, Miluše. *The Development of Key Competencies within Financial, Media and Environmental Literacy*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 87 p. Diploma Thesis.

The diploma thesis deals with the development of key competencies at the level of elementary education in terms of financial, media and environmental literacy and it focuses primarily on social and personal competence and civil competence. In the theoretical part, the thesis characterizes particular key competencies and monitored literacy. The methods of traditional and innovative teaching and their forms are also mentioned and described. The aim of the thesis is a didactic analysis of the selected activities included in the Citizenship Education textbooks, which represent support and penetration with the given competencies. The thesis also submits practical suggestions for improving the textbooks in terms of examined competencies.

Keywords: key competence, teaching methods, development, financial, media, environmental, literacy, analysis of the activities

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Seznam obrázků a tabulek.....	12
Úvod.....	12
Teoretická část.....	14
1 Charakteristika klíčových kompetencí	14
1.1 Charakteristika Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	14
1.2 Vymezení pojmu kompetence	14
1.3 Charakteristika jednotlivých klíčových kompetencí	15
1.3.1 Kompetence k učení	15
1.3.2 Kompetence k řešení problémů.....	16
1.3.3 Kompetence komunikativní	16
1.3.4 Kompetence sociální a personální.....	17
1.3.5 Kompetence občanské.....	17
1.3.6 Kompetence pracovní.....	18
2 Rozvoj klíčových kompetencí.....	19
2.1 Vymezení pojmů.....	19
2.2 Podmínky pro rozvoj klíčových kompetencí.....	20
2.3 Metody rozvíjející klíčové kompetence	20
2.4 Metody tradičního vyučování.....	21
2.4.1 Metody slovní.....	21
2.4.2 Metody názorně demonstrační	22
2.4.3 Metody dovednostně praktické	22
2.5 Metody inovativního vyučování.....	23
2.5.1 Aktivizační metody	23
2.5.2 Metody diskusí	24
2.5.3 Problémová metoda.....	24
2.5.4 Didaktické hry.....	25

2.5.5	Metody situační a inscenační	25
2.5.6	Metody praktické práce žáků	26
2.6	Komplexní výukové metody	26
2.6.1	Skupinová, kooperativní a partnerská výuka	27
2.6.2	Kritické myšlení	28
2.6.3	Projektová výuka.....	28
2.6.4	Otevřené učení.....	29
2.6.5	Učení v životních situacích	30
3	Charakteristika finanční, mediální a ekologické gramotnosti	31
3.1	Finanční gramotnost	31
3.1.1	Průnik s RVP ZV.....	32
3.2	Mediální gramotnost.....	34
3.2.1	Průnik s RVP ZV.....	35
3.3	Ekologická gramotnost	37
3.3.1	Průnik s RVP ZV.....	37
	Praktická část.....	40
4	Analýza učebnic ohledně rozvoje klíčových kompetencí sociální a personální a občanské 40	
5	Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh Finanční gramotnost.....	41
5.1	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)	41
5.2	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus).....	42
5.3	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)	45
5.4	Praktické námítky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	48
5.5	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola).....	48
5.6	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola).....	50
5.7	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola).....	51

5.8	Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	53
6	Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh Mediální gramotnost	55
6.1	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)	55
6.2	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus).....	56
6.3	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)	58
6.4	Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	59
6.5	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola).....	60
6.6	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola).....	62
6.7	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola).....	64
6.8	Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	66
7	Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh Ekologická gramotnost	67
7.1	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)	67
7.2	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus).....	69
7.3	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)	72
7.4	Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	74
7.5	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola).....	75
7.6	Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola).....	77
7.7	Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola).....	79
7.8	Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení	81
	Závěr.....	82
	Použité zdroje.....	84
	Analyzované učebnice.....	85
	Internetové zdroje.....	86

Seznam obrázků a tabulek

Obr. č. 1: Majetek a rozpočet domácnosti.....	41
Obr. č. 2: Není cena jako cena	43
Obr. č. 3: Hospodaření s vlastními prostředky.....	46
Obr. č. 4: Materiální a duchovní hodnoty	50
Obr. č. 5: Sdělovací prostředky.....	57
Obr. č. 6: Žiji v kraji.....	61
Obr. č. 7: Mezinárodní spolupráce	64
Obr. č. 8: Ochrana přírody	69
Obr. č. 9: Globální problémy	72
Obr. č. 10: Globální problémy	73
Tabulka č. 1: Konzumní způsob života.....	75

Úvod

Současné školství vyžaduje všeobecný a komplexní rozvoj dětí či dospívajících, k tomu učitelům napomáhají Rámcové vzdělávací programy, které jsou dané pro každý stupeň vzdělávání. Jedná se o dokumenty, které stanovují normy učiva, obsahují klíčové kompetence s výstupy a průřezová témata. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV), který je výchozím dokumentem této práce, cílí nejen na rozvoj znalostí, ale především dovedností, schopností a postojů, které jsou potřebné v současné společnosti a důležité pro orientaci člověka v běžném životě.

Diplomová práce je prioritně zaměřena na rozvoj klíčové kompetence sociální a personální a kompetence občanské vzhledem ke vzdělávacímu oboru Výchova k občanství a soustřeďuje se na témata související s finanční, mediální a ekologickou gramotností. Stanoveným cílem práce je didaktická analýza vybraných aktivit z učebnic pro Výchovu k občanství a jejich míra přispění k rozvoji uvedených kompetencí v rámci sledovaných gramotností. Dokument je určen pedagogům pro vzdělávací obor Výchova k občanství a může jim pomoci zlepšit výuku a uvědomit si důležitost podpory rozvoje klíčových kompetencí.

V teoretické části se práce zaměřuje nejprve na charakteristiku RVP ZV a popisuje výstupy všech klíčových kompetencí. Dále je popsán možný rozvoj kompetence sociální a personální a kompetence občanské. Pro efektivní podporu a rozvoj kompetencí u žáků je nezbytné využít během výchovně-vzdělávacího procesu různých výukových metod. Práce dělí výukové metody na metody tradičního vyučování a inovativního vyučování, v obou částech jsou podrobně rozepsány ty metody, které nejvíce přispívají k rozvoji sledovaných kompetencí. S metodami jsou úzce spjaty i formy, které jsou v práci uvedeny pod synonymem komplexní výukové metody.

Ve třetí kapitole jsou charakterizovány finanční, mediální a ekologická gramotnost s ohledem na praktické využití, které současná doba vyžaduje a jejich vztah a průnik s RVP ZV. Zvolené gramotnosti odrážejí moderní potřeby společnosti.

Praktická část je zaměřena na didaktickou analýzu vybraných aktivit, které jsou obsaženy v učebnicích Výchovy k občanství. Jsou zkoumány dvě sady učebnic, od nakladatelství Fraus a Nová škola. Z obou sad jsou analyzovány učebnice pro každý ročník druhého stupně základního vzdělávání vzhledem ke sledovaným gramotnostem a jejich příslušným tématům. U jednotlivých gramotností jsou uvedeny tři aktivity z každé sady učebnic. Jedná se o tři úrovně aktivit, které jsou opřeny o výstupní hladiny žáků šestých a devátých tříd, přičemž je zde vždy uvedena jedna meziúroveň, která mapuje průběh rozvoje zkoumaných kompetencí

a gramotností. Aktivity jsou charakterizovány ve vztahu k RVP ZV vzdělávacího oboru Výchova k občanství, a to vzhledem k tematickému okruhu, učivu, průřezovému tématu a výstupům sledovaných kompetencí. Sledují se jejich mezipředmětové vztahy, užití metody a organizační formy. Vybrané aktivity jsou doplněny o obrázky a tabulky, které jsou nezbytné pro jejich realizaci. Průběh aktivit a jejich účinnost bude vyzkoušeno v praxi. Závěrem analýzy učebnic jsou praktické námitky na zlepšení a zkvalitnění. Dokument s výstupy příslušných hladin je uveden v příloze toho souboru společně s charakteristikami všech analyzovaných učebnic.

Teoretická část

1 Charakteristika klíčových kompetencí

V roce 2005 proběhla celoplošně v České republice kurikulární reforma školství. Každý stupeň vzdělání má od té doby svůj rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) a v něm obsažené klíčové kompetence, které mají být po dobu studia u žáků rozvíjeny.

1.1 Charakteristika Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je dle RVP ZV 2017 kurikulární dokument na státní úrovni, který navazuje na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a upravuje principy RVP ZV. Obsahuje vše důležité v základním vzdělávání žáků. Tzn.: specifikuje klíčové kompetence, kterými by měli žáci po ukončení základního vzdělávání disponovat, vymezuje výstupy a učivo, zahrnuje průřezová témata ve vzdělávání a udává standardy. Počítá se zařazením různých vzdělávacích postupů, forem a odlišných metod do výuky s ohledem na individuální potřeby žáka. Může sloužit jako základ pro střední školy při tvorbě přijímacích zkoušek. RVP ZV je průběžně aktualizován a doplňován o nové potřeby společnosti.

V RVP ZV 2017 patří mezi hlavní cíle základního vzdělávání především utváření a postupné rozvíjení klíčových kompetencí a poskytnutí všeobecného základu ve vzdělání s ohledem na jejich praktické využití v životních situacích.

1.2 Vymezení pojmu kompetence

Dle Běleckého (2007, s. 7) „mít kompetenci znamená, že člověk (žák) je vybaven celým složitým souborem vědomostí, dovedností, a postojů, ve kterém je vše propojeno tak výhodně, že díky tomu člověk může úspěšně zvládnout úkoly a situace, do kterých se dostává ve studiu, v práci, v osobním životě. Mít určitou kompetenci znamená, že se dokážeme v určité přirozené situaci přiměřeně orientovat, provádět vhodné činnosti, zaujmout přínosný postoj.“

V rámci RVP ZV, jak uvádí Bělecký (2007), slouží klíčové kompetence k rozvoji vědomostí, dovedností a postojů a jsou rozvíjeny společně, nikoli odděleně. Jedná se o univerzální způsobilosti, které jsou aplikovány ve všech vyučovaných předmětech. Cílem vyučování je tedy rozvoj kompetencí, nikoli znalostí, pokud jsou kompetence formovány ve smysluplných

aktivitách, může být nabytí znalostí díky nim snadnější. Výuka podle RVP ZV obsahuje rovnoměrný vztah mezi množstvím vědomostí, aplikováním dovedností a vytvářením postojů. Abychom mohli říci, že žák na konci ukončeného základního vzdělání klíčovými kompetencemi disponuje, musíme si nejprve ujasnit, co vše by měl umět dělat, co by si měl nezbytně zapamatovat a jaké by měl mít postoje. To vše je objasněno ve výstupech, které nalezneme pod jednotlivými kompetencemi v RVP ZV. Cestu k těmto výstupním hodnotám nám pomáhají budovat výstupní úrovně na konci 5. a 9. ročníku.

Práce se prioritně vymezuje na rozvoj klíčových kompetencí sociálních a personálních a na kompetence občanské. Jejich hladiny a fáze jsou uvedeny v příloze diplomové práce.

1.3 Charakteristika jednotlivých klíčových kompetencí

Dle RVP ZV je cílem vzdělávání to, aby žáci disponovali souborem klíčových kompetencí, které jsou úměrné jejich věku. Jejich získání je dlouhodobý proces, který začíná již v předškolním vzdělávání a postupně se formuje v dalším průběhu života. Po dobu základního vzdělávání jsou za klíčové považovány:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

Úroveň výstupů klíčových kompetencí na konci 5. a 9. ročníku je podrobněji charakterizována v příslušných hladinách.

1.3.1 Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„vybírání a využívání pro efektivní učení vhodných způsobů, metod a strategií, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení“*
- *„vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě“*

- „operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy „
- „samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti „
- „poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich“ (RVP ZV, 2017-1, s. 10, [online]).

1.3.2 Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- „vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností“
- „vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému“
- „samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy“
- „ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů“
- „kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí“ (RVP ZV, 2017-1, s. 11, [online]).

1.3.3 Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- „formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu“

- „naslouchá promlouvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje“
- „rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění“
- „využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem“
- „využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi“ (RVP ZV, 2017-1, s. 11, [online]).

1.3.4 Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- „účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce“
- „podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“
- „přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají“
- „vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017-1, s. 12, [online])

1.3.5 Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- „respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí“

- *„chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu“*
- *„rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka“*
- *„respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit“*
- *„chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (RVP ZV, 2017-1, s. 12, [online])*

1.3.6 Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky“*
- *„přístupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot“*
- *„využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření“*
- *„orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení“ (RVP ZV, 2017-1, s. 13, [online])*

2 Rozvoj klíčových kompetencí

Práce je prioritně zaměřena na rozvoj dvou klíčových kompetencí, a to kompetence sociální a personální a kompetence občanské.

V následující kapitole jsou v úvodu definovány důležité pojmy, nezbytné pro orientaci v pedagogice. Následně je popsán rozvoj kompetence sociální a personální a kompetence občanské v rámci klíčových kompetencí. Uvedené kompetence mohou být v rámci různého pojetí výuky rozvíjeny odlišnými metodami. Konkrétně jsou v práci vysvětleny metody při klasickém pojetí výuky a při inovativní výuce a podrobně charakterizované ty, které přispívají k rozvoje sledovaných kompetencí.

2.1 Vymezení pojmů

Pro lepší porozumění rozvoje klíčových kompetencí je nezbytné si vymezit pojmy „didaktika“ a „metodika“.

„Pojem „didaktika“ je řeckého původu a znamená vědu o učení a výuce ve smyslu teorie výukových a vzdělávacích obsahů, jejich struktury, výběru a sestavení.“ (Belz, Siegrist, 2001, s. 81)

„Slovo metodika pohází z řečtiny a v pedagogice znamená nauku o postupech učení a vyučování na jednotlivých stupních při různém obsahu. Je tudíž nadřazeným pojmem slovu metoda“ (Belz, Siegrist, 2001, s. 87).

Jak píše Belz, Siegrist (2001), uvedené pojmy lze popisovat odděleně, přičemž v praxi stojí cíle, obsahy, metody, sociální formy a prostředky vždy v jednotě. Postupem času došla didaktika k principům, které jsou důležitým základem pro tvorbu vyučovací hodiny a pro její metodiku. Principy jsou:

- *„téma blízké životu, smysluplné*
- *názornost vyučování*
- *fáze procesu učení*
- *cvičení k prohlubování*
- *zajištění reprodukovatelnosti výsledků*
- *transfer na podobné, jiné situace*
- *orientace na problémy“ (Belz, Siegrist, 2001, s.81).*

2.2 Podmínky pro rozvoj klíčových kompetencí

Abychom mohli u žáků klíčové kompetence rozvíjet, je potřeba k tomu vytvořit vhodné podmínky, ve kterých budou zahrnuty výše uvedené principy, které úzce souvisejí s obsahem klíčových kompetencí.

Důležitou součástí procesu vzdělávání je motivace, jak píše Belz, Siegrist (2001), vzniklé situace by měly být orientovány na jedince, což ho motivuje k tomu, aby se zabýval jejich příčinami, hledal možná řešení a sám vyvíjel aktivitu. Zároveň by měl mít jedinec pocit, že on je hybnou silou věci a ovládá tedy i proces učení. Předpokladem pro dosažení takových cílů je nezbytné plánovat výuku orientovanou na žáky.

Podle Čechové (2009) je nejdůležitější zapojit aktivní učení a aktivizační metody do hodin, což spočívá v samostatnosti žáků. Žáci během hodiny více pracují, než poslouchají. Větší část práce odvádějí sami, získané informace si zařadí do již nabitých znalostí, aktivně se podílejí na procesu vzdělávání a výuka je pro ně zajímavá. Důraz je kladen především na rozvíjení dovedností, postojů a hodnot. Učitel vystupuje spíše jako facilitátor, než poskytovatel informací, jeho prací je navést žáky k aktivnímu učebnímu procesu a pomáhat jim.

Důležité je, jak uvádí Čechová (2009), stanovit si cíle výuky a kritéria pro hodnocení výsledků. Stanovení cílů je nedílnou součástí plánování výuky a měly by zahrnovat klíčové kompetence. Žáci by si sami měli uvědomit, jaké pokroky v dané kompetenci dělají, proto je potřeba s nimi o cílech výuky mluvit a diskutovat. Během vyučování je důležité žákům cíle hodiny vysvětlit, přesně je popsat a správně formulovat, díky tomu žáci lépe poznají, kdy cíle dosáhli a zabrání to nepochopení požadavků učitele.

Kritéria hodnocení by měla být, podle Čechové (2009), žákům sdělena s požadavky aktivity a měla by být přesně vymezena, žáci by měli chápat, co se od nich očekává a podle čeho budou hodnoceni. Po ukončení aktivity žáci zpětně analyzují její průběh, hodnotí proces celé aktivity a uvědomují si získané zkušenosti, diskutují o dovednostech, které použili, a o jejich uplatnění v životě.

2.3 Metody rozvíjející klíčové kompetence

Metody jsou nedílnou součástí procesu vzdělávání. Pedagog využívá takové metody, které pomáhají žákům probírané učivo lépe pochopit a osvojit si ho. Jsou použity ve všech fázích hodiny. Abychom mohli u žáků rozvíjet klíčové kompetence, je zapotřebí během vyučovací hodiny využít různorodých metod, při kterých se žáci především sami podílejí na získávání dovedností a znalostí.

S rozdělením metod se setkáme v každé publikaci na ně zaměřené a v každé nalezneme jejich dělení jiné. Nejčastěji se setkáme s rozdělením metod na metody tradičního vyučování a metody inovativního vyučování.

Dále jsou metody popsány podle Peciny (2008) a Zormanové (2012). Uvedené metody jsou stručně charakterizovány a **podrobněji rozebírány ty, které přispívají k rozvoji kompetence sociální a personální a kompetence občanské.**

2.4 Metody tradičního vyučování

Výuka pojatá klasickým stylem vyučování má několik charakteristických znaků, mezi které patří podle Kotrby, Laciny (2011) především monolog ze strany pedagoga vedený frontální formou. Pedagog často využívá výklad a přednášení, hodinu má zcela pod kontrolou a dává najevo své dominantní postavení. Takové vyučování je zejména směřované na kognitivní procesy, osvojení si co nejvíce poznatků. Klasická vyučovací hodina se ve většině případů skládá z pěti fází:

- a) „*Pozdrav se studenty a představení se*
- b) *Opakování učiva*
- c) *Navázání na již probírané učivo*
- d) *Expozice nového učiva*
- e) *Shrnutí nového učiva*“ (Kotrba, Lacina, 2011, s.30–41).

Pecina (2008) charakterizuje výuku dle tradičního modelu jako poskytnutí vědomostí, které by si měl žák zapamatovat, což staví na didaktických základech z 19. století. Tradiční výukový model se skládá ze tří hlavních metod, které Pecina (2008) i Zormanová (2012) dělí téměř shodně.

2.4.1 Metody slovní

- Monologické metody (vyprávění, vysvětlování, výklad, popis, přednáška, práce s textem)

Z výše uvedených monologických metod přispívá k rozvoji kompetence sociální a personální především metoda práce s textem, díky které si žák, podle Zormanové (2012), osvojuje nové poznatky samostatně, postupně vede žáka k prohlubování a zdokonalování samostatné práce s textem, buduje kladný vztah k psanému textu.

- Dialogické metody (rozhovor, dialog)

Z dialogických metod vede k rozvoji kompetence sociální a personální a kompetence občanské metoda dialogu, za předpokladu, že probíhá mezi žáky. Jak píše Zormanová (2012), je nezbytné při použití této metody stanovit konkrétní a pro žáky zajímavý problém, vytvořit důvěrnou a pozitivní atmosféru ve třídě. Správný průběh metody dialogu rozvíjí u žáků schopnost klást otázky, hlouběji se zamyslet nad problémem, vyslechnout argumenty druhých, tolerovat jejich názor a vyjádřit vlastní mínění.

- Metody písemných prací (písemná cvičení, kompozice...)
- Metody práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem

Aby pro žáky byla práce s textem přínosná, radí Petty (1996) pedagogům podporovat u žáků kladný vztah k literatuře a pomoci jim vytvořit si vlastní význam čtených informací. Podněcovat je k tomu můžeme různými způsoby např.: poznámky z četby, přepracování tématu, hledání informací, kritika textu či referát.

V případě, že by se s literárním textem pracovalo ve skupině, byly by rozvíjeny všechny výstupy kompetence sociální a personální, které jsou obsaženy v RVP ZV.

2.4.2 Metody názorně demonstrační

- Pozorování předmětů a jevů
- Předvádění (předmětů, činností, pokusů, modelů)
- Práce s obrazem
- Projekce statická a dynamická
- Instruktaž

Metody názorně demonstrační mohou přispívat k rozvoji kompetence sociální a personální a kompetence občanské za podmínek, kdy danou věc demonstrují a předvádějí žáci, kteří se na tvorbě podíleli společně a pracovali v týmu.

2.4.3 Metody dovednostně praktické

- Nácvik pohybových a pracovních dovedností
- Laboratorní činnost žáků
- Pracovní činnost
- Grafické a výtvarné činnosti

2.5 Metody inovativního vyučování

Metody inovativního vyučování jsou mnohem více orientované na rozvoj klíčových kompetencí, proto je jim věnována podrobnější charakteristika. Metody tradičního pojetí výuky se mohou promítat do metod inovativního vyučování a mít na něj vliv.

Pojem inovativní si můžeme podle Zormanové (2012) vyložit i jako alternativní. Tato slova jsou považována za synonyma, oba významy přinášejí do tradičního pojetí výuky nové prvky. Pecina (2008) a Zormanová (2012) shodně uvádějí, že mezi inovativní výukové metody řadíme především **aktivizační výukové metody** a **komplexní výukové metody**. Obě alternativní metody přispívají k podpoře tvořivosti žáka, tedy i k rozvoji klíčových kompetencí uvedených v RVP ZV, zakládají si především na skupinové a kooperativní výuce, ale zároveň i na individuální. Pecina (2008) charakterizuje aktivizující výuku jako: „...postupy, které při osvojování nových poznatků kladou důraz na samostatnou myšlenkovou činnost žáků (Maňák, 1998)“ (Pecina, 2008, s. 38).

Inovativní metody jsou podle Zormanové (2012) oproti klasickým metodám charakteristické náročnou přípravou pedagoga. Od pedagoga se očekává větší materiální zajištění a postupná příprava žáka na nový typ vyučování. Jedná se o dlouhodobý proces.

2.5.1 Aktivizační metody

Podrobněji se aktivizačními metodami zabývají ve své publikaci Kotrba, Lacina (2011), kteří je definují: „Aktivizující metody jsou postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce studentů, přičemž důraz se klade na myšlení a řešení problémů (M. Janovcová, J. Průcha, J. Koudela in Maňák, 2003)“ (Kotrba, Lacina, 2011, s. 49).

Cílem aktivizačních metod je podle Kotrby, Laciny (2011) to, že si žáci zapamatují mnohem více, pokud během výuky zapojí více smyslových orgánů či si danou situaci vyzkouší. Takový prožitek je silnější a zanechá v žácích hlubší stopy. Hlavním cílem aktivizačních metod je změnit přístup žáka k vyučování a změnit jejich pasivní postoj na aktivní s větším zapojením do výuky.

Dalším cílem je dle Kotrby, Laciny (2011), naučit žáky spolupracovat, společně řešit problémové úlohy a dovést je k uvědomění si, že práce ve skupině je výhodná. K práci v týmu patří řádné rozdělení dílčích úkolů, domluva, spolupráce a vzájemná důvěra členů týmu.

Jak uvádí Kotrba, Lacina (2011), aktivizační metody rozvíjejí komunikaci, sebe prezentaci, zvyšují motivaci, argumentaci, obhájení vlastního názoru, nalézání kompromisu a jsou

založeny především na skupinové práci a kooperaci. Jsou podpořeny sociálními dovednostmi, kreativitou, analytickým a kritickým myšlením, uměním vcítit se do určitých situací. Žák se učí samostatnému jednání a zodpovědnosti. Pro pedagoga je aktivizační metoda příležitostí, jak může podat nezáživné téma zajímavým způsobem.

Zormanová (2012) i Pecina (2008) popisují inovativní metody velmi podobně. Pecina (2008) dělí inovativní metody stručněji na:

2.5.2 Metody diskusí

- Rozhovor, diskuze, dialog

Diskuze či rozhovor jsou velmi často používanými metodami. Proto, aby rozvíjely kompetenci sociální a personální a kompetenci občanskou, musí být vhodně řízeny a držet se určitými pravidly. Jak píše Pecina (2008), znakem diskuze je vzájemné kladení otázek a odpovědí, jedná se o výměnu názorů. Hlavním cílem diskuze je vyjádření vlastních myšlenek. Mezi pravidla určující správný směr diskuze řadíme její řízenost pedagogem, či schopným žákem, samostatnou aktivitu žáků, vhodné téma diskuze. Žáci si nevstupují do řeči, ale snaží se mluvit jasně a srozumitelně a nepokřikují na sebe. Důvěrné a pozitivní klima ve třídě přispívá k lepšímu průběhu diskuze.

- Brainstorming

Metoda Brainstorming v překladu znamená „bouře mozků“, jeho písemná forma se nazývá Brainwriting. „*Podstata této metody spočívá ve vymýšlení co největšího počtu návrhů řešení určitého problému a jejich posouzení v poměrně velmi krátké době*“ (Pecina, 2008, s. 40). Jak píše Pecina (2008), je podstatné při praktikování této metody dodržovat jistá pravidla. Nechat volnost nápadům, všechny nápady mohou vést k řešení problémů, nekritizovat je, orientovat se v množství nápadů, každá myšlenka je zapsána a inspirovat se novými myšlenkami.

Brainstormingem jsou rozvíjeny výstupy kompetence sociální a personální a kompetence občanské podle RVP ZV především díky diskuzi a spolupráci při řešení daného problému. Žáci si uvědomí výhodu spolupráce, oceňují zkušenost druhých a respektují jejich přesvědčení.

2.5.3 Problémová metoda

Problémová metoda je typická pro heuristickou výuku. Podle Zormanové (2012) spočívá výuka v samostatném hledání řešení. Látka žákům není sdělována, ale sami bádají, hledají a odvozují nové poznatky. Podstatným bodem je konkrétní stanovení problémové situace. Při takové

situaci se žák setkává s obtížemi, intenzivně přemýšlí a hledá nové informace potřebné k vyřešení úkolů.

V rámci RVP ZV jsou díky problémové metodě rozvíjeny výstupy uvedené u kompetence sociální a personální a kompetence občanské. Konkrétně se jedná o uvědomění si výhody spolupráce při řešení daného problému, respektování názorů druhých a prohloubení empatie.

2.5.4 Didaktické hry

„... didaktické hry aktivizují žáky a rozvíjejí myšlení a poznávací funkce, protože jsou založeny na řešení problémových situací“ (Pecina, 2008, s. 54). Podle Peciny (2008) je nezbytné využívat didaktické hry během výuky, protože mají vzdělávací a výchovný účel. Díky didaktickým hrám je u žáků rozvíjena sebekontrola a socializace. Hra musí probíhat dle dohodnutých pravidel a je od žáků vyžadováno jejich dodržování. Pro tvořivého pedagoga jsou samozřejmou součástí výuky, hry volí vhodně s ohledem na věk a znalosti žáků.

Didaktickými hrami je rozvíjena především kompetence sociální a personální, jedná se o výstup dle RVP ZV, kde si žáci vytváří pozitivní představu o své osobě, osamostatňují se a sami řídí své chování podle stanovených pravidel. Hra probíhající ve skupinách přispívá ke zlepšení spolupráce, tolerance a respektování pravidel, podporuje diskuzi.

Zormanová (2012) dělí didaktické hry ještě na interakční (interakce s hračkou), simulační (simulace situace, prostředí) a scénické.

2.5.5 Metody situační a inscenační

- Metody situační

Jak uvádí Zormanová (2012), metody situační se vztahují především na reálné životní situace, přičemž respektují učební osnovy. Cílem situačních metod je hledání možných řešení, které vedou k vyřešení dané situace či problémového případu. Výchovně-vzdělávací účel této metody spočívá v analýze problematiky, v hledání informací k jejímu vyřešení a v rozhodnutí se o dalším postupu. Podstatou dané metody je, že žáci navrhnou možná řešení dané situace a domlouvají se na nejlepším z nich. Průběh situační metody je poměrně náročný.

- Metody inscenační

Při využití metody inscenační se, podle Zormanové (2012), žáci přímo podílejí na sociálním učení díky modelovým situacím a simulacím. Jde zde o spojení řešení problému a hraní rolí, mají možnost vyzkoušet si, jaké to je, se v takové situaci ocitnout a pokusit se zvolit vhodné jednání. „Pomocí této metody si žáci fixují osvojené učivo, vysvětlují si příčiny lidského jednání,

učí se schopnosti vcítit se do druhého jedince, a to prostřednictvím vlastního jednání a prožívání“ (Zormanová, 2012, s.63).

Situační a inscenační metody mají průnik v rámci RVP ZV v kompetenci sociální a personální, přispívají k diskuzi či debatě ve třídě, vedou ke spolupráci při řešení daného úkolu, podílejí se na vytváření příjemné atmosféry ve třídě a pomáhají ovládat a řídit jednání a chování žáka. V rámci kompetence občanské může situační a inscenační metoda vést k lepšímu vcítění se do situací druhých lidí, k pochopení principů společnosti a pomůže žákům zodpovědně se rozhodnout v určité situaci.

2.5.6 Metody praktické práce žáků

Pracovní metoda je podle Peciny (2008) možnost, jak může škola u žáka rozvíjet kladný vztah k práci, přičemž působí na jeho schopnosti, dovednosti a vědomosti. Cílem praktické práce žáků je sladění motorických a intelektuálních částí v jeden celek a získání nových poznatků. Umožňuje žákům tvůrčí přístup. Práce může mít manuální i v duševní podobu.

2.6 Komplexní výukové metody

Rozdílem mezi výše uvedenými aktivizačními metodami a metodami výukově komplexními je náročnost. Komplexní výukové metody, jak píše Pecina (2008), jsou složitější metodické celky, které se skládají z použití více prvků didaktiky zároveň, ale vždy jsou použity jako ucelené kombinace. Ve spojení stojí metody, organizační formy, prostředky, životní situace a další. Komplexní výukové metody mohou být v didaktické literatuře zařazené jako organizační formy.

Organizační formy jsou totéž, jako sociální formy. Abychom žáky během výuky aktivizovali a motivovali, je třeba sociální formy obměňovat. Přechod mezi sociální formami by měly být plynulé a smysluplně zasahovat do průběhu výuky. Nejčastěji se sociální formy dělí na samostatnou práci, párovou práci a skupinovou práci. Při samostatné práci si žák diktuje své individuální tempo a musí se sám koncentrovat na práci. Autorka von Plüskow píše, že přechod z frontální výuky k samostatné práci či párové práci je celkem snadný, ovšem přechod ke skupinové práci je složitější. Před začátkem skupinové práce je nezbytné věnovat čas její přípravě a následně seznámit žáky s předem domluvenými pravidly, které se respektují. Žáky musíme postupně navykat a trénovat na dodržování pravidel. Autorka von Plüskow doporučuje

během přípravy na výuku důkladně promyslet, ve které fázi výuky bude jednotlivá sociální forma zařazena. Párovou a skupinovou výuku blíže popisuje Pecina (2008).

Pecina (2008) dělí metody výukově komplexní na:

2.6.1 Skupinová, kooperativní a partnerská výuka

Skupinová práce podle Peciny (2008) spočívá v rozdělení žáků do menších skupin, kde je jejich úkolem řešení náročných úloh či problémů, což vede k rozvoji tvořivosti. Mezi typické rysy skupinové práce patří:

- *„Spolupráce žáků při řešení obvykle náročnější úlohy nebo problému,*
- *dělba práce žáků při řešení úlohy,*
- *sdílení názorů, zkušeností a prožitků ve skupině,*
- *prosociálnost, tj. vzájemná pomoc členů skupiny,*
- *odpovědnost jednotlivých žáků za výsledky společné práce“ (Pecina, 2008, s. 58).*

Zormanová (2012) uvádí jako neoptimálnější počet účastníků ve skupině 3-5 žáků, avšak o nejefektivnější velikosti skupiny se vedou spory. Skupiny mohou být heterogenní nebo homogenní. Heterogenní skupina je tvořena žáky s různým prospěchem, tudíž si žáci vzájemně pomáhají a učí se od sebe. Homogenní skupina je vytvořena žáky se znalostmi na téměř stejné úrovni.

Kooperativní výuka je velmi blízká výuce skupinové s tím rozdílem, že se jedná „... o komplexní výukovou metodu, která je založena na kooperaci (spolupráci) žáků mezi sebou při řešení různě náročných úkolů a na spolupráci žáků a učitelem“ (Pecina, 2008, s. 58). Charakteristickými znaky kooperativní výuky jsou, jak uvádí Zormanová (2012), sdílení, spolupráce a podpora. Výsledky, kterých jedinec dosáhne, jsou podpořeny prací celé skupiny a zároveň celá skupina prosperuje z práce jednotlivce.

Párová výuka probíhá ve skupině, kde se podílejí na řešení úkoly podle Zormanové (2012) pouze dva žáci.

Skupinová, kooperativní a párová výuka zcela podporuje všechny výstupy kompetence sociální a personální v RVP ZV (viz. str. 5). V rámci kompetence občanské je díky skupinové a kooperativní výuce rozvíjeno pochopení a vcítění se do situace ostatních, přispívá k pochopení společenských norem a žák je schopen poskytnout pomoc dle svých možností.

2.6.2 Kritické myšlení

Kritické myšlení jako komplexní výuková metoda je chápáno spíše jako metoda kritického myšlení. Zormanová (2012) shrnula více definic kritického myšlení v rámci výchovně-vzdělávacím procesu: „... jako jakýsi nástroj, který vede u žáků k porozumění učiva, k odhalování vztahů mezi jednotlivými osvojenými jevy a fakty, k vytváření vlastního názoru na danou problematiku a celkově k hloubkovému učivu“ (Zormanová, 2012, s. 113). Aby byla výuková metoda kritického myšlení účinná, píše Zormanová (2012), je třeba respektovat přirozené pochody, které se v mozku člověka odehrávají. K lepšímu zapamatování učiva, větší motivaci, tvořivosti, k rozvoji komunikační dovednosti a podpoře týmové a skupinové práce nám pomůže model třífázového učení (model E-U-R), který je nedílnou součástí k rozvoji klíčových kompetencí. Čechová (2009) je blíže specifikuje:

1. Fáze – evokace

Ve fázi evokace se žák seznamuje s tématem hodiny, předkládá již nabyté informace, formuluje otázky, na které by chtěl znát odpověď. Hlavním cílem této fáze je aktivizace, motivace a vzbuzení zájmu žáka.

2. Fáze – uvědomení si významu

Nové vědomosti žák propojuje s těmi dosavadními a tvoří si nové souvislosti, je třeba udržovat žákův zájem a vést ho ke sledování toho, jak se u něho vyvíjí vlastní chápání poznatků. Velmi důležité je v této části použít metody aktivního učení.

3. Fáze – reflexe

V poslední fázi žáci reflektují nově poznané, objevené a změněné. Žáci si uvědomí, co se naučili a jsou schopni si utřídit nové poznatky, nově nabyté informace vyjádří svými slovy a poznají, že je možnost tyto informace rozšiřovat.

2.6.3 Projektová výuka

Projektová výuka není jednotně definována, její výklad záleží na pohledu autora. Podstatou projektové výuky je projektová metoda. Všeobecně lze říci: „... že projektová metoda je taková výuková metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů, což jsou komplexní úkoly či problémy spjaté s životní realitou. Charakteristickým znakem projektové výuky je cíl, který je představován určitým konkrétním výstupem, tj. výrobkem, praktickým řešením problému atd. Projekty často mají podobu integrovaných témat, využívají mezipředmětových vztahů (Zormanová. 2012, s. 96). Dále Zormanová (2012) a Pecina (2008) doporučují využívat projektovou výuku jako obohacující prvek tradičního vyučování, protože

se jedná o řešení komplexního problému, tudíž je možné práci provádět i mimo školu. Délka a náročnost projektu se může lišit. Může se jednat o projekt zpracovaný malou skupinou během jedné vyučovací hodiny a o projekt, na kterém se podílí celá škola v horizontu let. Zormanová(2012) popisuje čtyři základní kroky, kterými je potřeba se během projektu řídit.

1. Stanovení záměru a cíle projektu
2. Plánování tématu, činností, položení otázek
3. Realizace projektu
4. Hodnocení a reflexe projektu mezi pedagogem a žáky i mezi žáky samotnými

Vhledem k RVP ZV je projektová metoda považována za efektivní, neboť vede k ucelenému rozvoji klíčových kompetencí. Díky projektové výuce jsou rozvíjeny u žáků na konci základního vzdělávání v rámci kompetence sociální a personální a kompetence občanské téměř všechny výstupy v nich obsažené. Do jaké míry jsou kompetence rozvíjeny je ovlivněno zadáním a problematikou projektu.

2.6.4 Otevřené učení

Otevřenost učení spočívá dle Peciny (2008) v otevřenosti školy vůči žákovi. Škola při realizaci otevřeného učení zcela respektuje žákovu individualitu a jeho schopnosti, podporuje ho ve vlastním plánování učení a otevírá se mimoškolním aktivitám. Obecně se jedná o komplex výukových metod, organizačních forem a představy spolupráce výchovně-vzdělávací instituce a společnosti. Pro otevřené učení je typická spolupráce školy a rodiny žáka. Samotná metoda je na druhém stupni ZŠ obtížně realizovatelná, ale její prvky mohou obohatit tradičně pojatou výuku. Mezi hlavní rysy otevřeného učení patří:

1. „*Otevřenost pro aktivní a samostatnou práci žáků.*
2. *Otevřenost výuky, postupnost a spolupráce mezi jednotlivými vyučovacími předměty.*
3. *Otevřenost školy vůči prostředí (veřejnost, rodina, komunita), neformální přínosná spolupráce“ (Pecina, 2008, s. 68)*

V souladu s RVP ZV otevřené učení vede k rozvoji všech výstupů kompetence sociální a personální (viz. str. 5). Z kompetence občanské jsou podporovány výstupy, kde žák respektuje přesvědčení druhých lidí a jejich hodnoty, odmítá útlak a chápe společenské normy, uvědomují si svá práva a povinnosti. Rozvoj dalších výstupů je možný v závislosti na tématu a problematice.

2.6.5 Učení v životních situacích

Pecina (2008) uvádí, že výuka v životních situacích je velmi úzce spjata již s výše zmíněnou projektovou a problémovou metodou a může si být podobná s metodou otevřeného učení. Jedná se o neformální výuku, která se snaží zařadit do běžného školního zaměstnání skutečné životní situace, které při učení podporují žákovy aktivity a zkušenosti. Podstatou této metody je propojení školy se životem, k čemuž musí pedagog volit vhodná témata a odpovídající učivo. Při řešení reálných situací a problémů by měl žák uplatnit vlastní potřeby a úsilí, vše však musí odpovídat pedagogickému cíli. Žák se učí díky vlastní zkušenosti a praktickým činnostem.

Učení v životních situacích působí na všechny klíčové kompetence obsažené v RVP ZV. V rámci kompetence sociální a personální je nejvíce rozvíjen výstup, díky kterému si žák zlepšuje pozitivní mínění o sobě samém, sebedůvěru a svůj osobní rozvoj. Pro podporu kompetence občanské přispívá metoda učení v životních situacích k lepšímu chápání společenských norem, uvědomění si svých práv a povinností, je zodpovědný za svá rozhodování, podílí se na sportovním i kulturním dění a je aktivním občanem.

3 Charakteristika finanční, mediální a ekologické gramotnosti

Finanční, mediální a ekologická gramotnost jsou nedílnou součástí základního vzdělávání. V kapitole budou sledované gramotnosti nejprve obecně charakterizovány a definovány, následně budou popsány ve vztahu k RVP ZV, a to především ke vzdělávacímu oboru Výchova k občanství, který se skládá z následujících **tematických okruhů**:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako jedinec
- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk, stát a právo
- Mezinárodní vztahy, globální svět.

Nedílnou součástí RVP ZV jsou **průřezová témata**, kde rovněž nalézáme souvislosti v rámci rozvoje sledovaných gramotností:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova.

3.1 Finanční gramotnost

S financemi se člověk setkává během celého života, v současné době je stále náročnější se na finančním trhu orientovat. Z toho důvodu, jak uvádí Hesová, Zelendová (2011), je finanční gramotnost nedílnou součástí vzdělávání dětí a jejím hlavním cílem je připravit budoucí občany k aktivní a zodpovědné účasti na trhu financí, vést je k prevenci proti zadlužení a zajištění na jejich stáří.

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečili sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace“ (Hesová, Zelendová 2011, s. 6).

Jak píše Hesová, Zelendová (2011), má finanční gramotnost své standardy a v rámci základního vzdělávání se skládá ze čtyř tematických okruhů. Je velmi obsahově podobná rozpracování vzdělávacích obsahů v rámcovém vzdělávacím programu. Uvedené standardy jsou:

1. „Peníze
2. Hospodaření domácnosti
3. Finanční produkty
4. Práva spotřebitele“ (Hesová, Zelendová 2011, s.7)

3.1.1 Průnik s RVP ZV

Finanční gramotnost má průnik v rámci Výchovy k občanství v **tematických okruzích**:

- Člověk ve společnosti

„VO-9-1-03 zdůvodní nepříjemnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje
VO-9-1-06 zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu

VO-9-1-07 uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případně neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem

VO-9-1-10 posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci“ (RVP ZV, 2017-1, s. 57).

- Člověk jako jedinec

„VO-9-2-01 objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života

VO-9-2-02 posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek“ (RVP ZV, 2017-1, s. 58).

- Člověk, stát a hospodářství

„VO-9-3-01 rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady

VO-9-3-02 sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi

VO-9-3-03 na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení

VO-9-3-04 vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

VO-9-3-05 uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu

VO-9-3-06 na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše vliv inflace na hodnotu peněz

VO-9-3-07 rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané

VO-9-3-08 rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti“ (RVP ZV, 2017-1, s.58-59).

- Člověk, stát a právo

„VO-9-4-05 přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod, rozumí povinnostem občana při zajišťování obrany státu

VO-9-4-06 objasní význam právní úpravy důležitých vztahů – vlastnictví, pracovní poměr, manželství

VO-9-4-07 provádí jednoduché právní úkony a chápe jejich důsledky, uvede příklady některých smluv upravujících občanskoprávní vztahy – osobní přeprava, koupě, oprava či pronájem věci“ (RVP ZV, 2017-1, s. 60)

Finanční gramotnost má částečně průnik v **průřezových tématech:**

- Osobní a sociální výchova

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci*
- *umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (např. konfliktů)*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci*
- *přispívá k uvědomování si mravních rozměrů různých způsobů lidského chování“ (RVP ZV, 2017-1, s. 127).*
- *Výchova demokratického občana*

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod*
- *vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě*
- *přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost*
- *motivuje k ohleduplnosti a ochotě pomáhat zejména slabším“ (RVP ZV, 2017-1, s. 129).*

3.2 Mediální gramotnost

Mediální gramotnost patří nedílně k současné moderní společnosti. Jak píše Jiráček, Wolák (2007), je medializace stále větší součástí našich soukromých i veřejných životů. Skrze média jsou prezentovány informace politického, ekonomického, kulturního atd. rázu, to vše vede k potřebě zvyšovat mediální gramotnost občanů a schopnost orientace se v nabytých informacích. Média se postupně stávají institucí, která ovlivňuje socializaci člověka a jeho pohled na společnost. Jiráček, Wolák (2007) uvádí, že zvyšování mediální gramotnosti může vést ke zlepšování osobního i veřejného života jedince.

Obecně bychom mohli mediální gramotností či výchovou rozumět, že *„pro uplatnění jednotlivce ve společnosti je důležité umět zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které přicházejí z okolního světa, což vyžaduje stále větší schopnost zpracovat, vyhodnotit a využít podněty přicházející z médií. Média se stávají důležitým socializačním faktorem, mají výrazný vliv na chování jedince a společnosti, na utváření životního stylu a na kvalitu života vůbec“* (RVP ZV, 2017-1, s. 137).

Cílem Mediální výchovy a osvojení si mediální gramotnosti je dle RVP ZV schopnost analyzovat mediální sdělení, uvažovat nad jeho pravostí a jeho záměrem. Důležitá je orientace

v mediálním obsahu a vhodná volba takového média, které je schopno naplnit nejrůznější potřeby. Je zaměřena na vytváření kritického pohledu na mediální sdělení.

3.2.1 Průnik s RVP ZV

Mediální výchova má průnik v rámci Výchovy k občanství průnik v **tematických okruzích:**

- Člověk ve společnosti

„VO-9-1-05 kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí

VO-9-1-08 objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám

VO-9-1-10 posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci“ (RVP ZV, 2017-1, s. 57).

- Člověk, stát a právo

„VO-9-4-03 objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů

VO-9-4-05 přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod, rozumí povinností občana při zajišťování obrany státu“ (RVP ZV, 2017-1-, s. 60).

- Mezinárodní vztahy, globální svět

„VO-9-5-01 popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování

VO-9-5-03 uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory

VO-9-5-04 uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva“ (RVP ZV, 2017-1, s. 61).

Mediální gramotnost má průnik v **průřezových tématech:**

- Výchova demokratického občana

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod*
- *rozvíjí a podporuje komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti*
- *prohlubuje empatii, schopnost aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování*
- *vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě*
- *rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů*
- *umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze)“ (RVP ZV, 2017-1, s. 129)*
- *Mediální výchova*

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *přispívá ke schopnosti úspěšně a samostatně se zapojit do mediální komunikace*
- *umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich*
- *učí využívat potenciál médií jako zdroje informací, kvalitní zábavy i naplnění volného času*
- *umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů*
- *vede k osvojení si základních principů vzniku významných mediálních obsahů (zejména zpravodajských)*
- *umožňuje získat představu o roli médií v klíčových společenských situacích a v demokratické společnosti vůbec (včetně právního kontextu)*
- *vytváří představu o roli médií v každodenním životě v regionu (v lokalitě)*
- *vede k rozeznávání platnosti a významu argumentů ve veřejné komunikaci*
- *rozvíjí komunikační schopnost, zvláště při veřejném vystupování a stylizaci psaného a mluveného textu*
- *přispívá k využívání vlastních schopností v týmové práci i v redakčním kolektivu*
- *přispívá ke schopnosti přizpůsobit vlastní činnost potřebám a cílům týmu*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *rozvíjí citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení*
- *vede k uvědomování si hodnoty vlastního života (zvláště volného času) a odpovědnosti za jeho naplnění*
- *rozvíjí citlivost vůči předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivci*

- *napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace (RVP ZV, 2017-1, s. 138).*

3.3 Ekologická gramotnost

Ekologická gramotnost je další z mnoha gramotností, které můžeme u žáků během procesu vzdělávání rozvíjet, svým obsahem je však mnohem komplexnější než gramotnost finanční a mediální. Kapitola bude zaměřena především na Udržitelný rozvoj v rámci Výchovy k občanství. Ekologická gramotnost může být podporována i jako samostatný předmět.

Podle Šimika (2015) se rovná ekologická gramotnost zájmu o souvislost, konkrétně jde o: „*široké porozumění vztahům lidských společností a přírodních systémů*“ (Šimik, 2015, s. 29). Dále Šimik (2015) píše, že člověk ekologicky gramotný si je vědom svého jednání vůči přírodě, ví o omezených přírodních zdrojích, snaží se chovat tak, aby podporoval trvale udržitelný rozvoj a nenarušoval přírodní prostředí. To vše je zahrnuto pod pojmem Environmentální gramotnost. S ohledem na žáka je nezbytné, aby se učil přírodu pochopit jako komplex, nikoli jednotlivé složky.

Environmentální výchova je jedno z průřezových témat, které jsou obsaženy v RVP ZV a je zde popsána jako: „*Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. ... Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků*“ (RVP ZV, 2017-1, s. 134)

3.3.1 Průnik s RVP ZV

Jedná se o obsáhlé a komplexní téma, ekologická gramotnost je propojena s více vzdělávacími oblastmi. V rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost, upozorňuje jedince na souvislost mezi ekologickými, ekonomicko-technickými a sociálními jevy a naléhá na prevenci jednání a principy udržitelného rozvoje.

Ekologická gramotnost má průnik v rámci Výchovy k občanství průnik v **tematických okruzích:**

- Člověk ve společnosti

„*VO-9-1-03 zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje*“ (RVP ZV, 2017-1, s. 57)

- Mezinárodní vztahy, globální svět

„VO-9-5-01 popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování

VO-9-5-02 uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má vztah ČR, posoudí jejich význam ve světovém dění a popíše výhody spolupráce mezi státy, včetně zajišťování obrany státu a účasti v zahraničních misích

VO-9-5-03 uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory

VO-9-5-04 uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva

VO-9-5-05 objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017-1, s. 61)

Ekologická gramotnost má průnik v **průřezových tématech:**

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů na vznik a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech*

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *kultivuje postoje k Evropě jako širší vlasti a ke světu jako globálnímu prostředí života“ (RVP ZV, 2017-1, s. 131-132)*

- Environmentální výchova

„V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- *rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí*
- *vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožení*
- *přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa*
- *umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí*

- poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí
- ukazuje modelové příklady žádoucího i nežádoucího jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje
- napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni
- seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti
- učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů
- učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty
- vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů
- vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti
- podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí
- přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí
- vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí
- vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví“
(RVP ZV, 2017-1, s. 135-136).

Praktická část

4 Analýza učebnic ohledně rozvoje klíčových kompetencí sociální a personální a občanské

Praktická část diplomové práce se zabývá analýzou vybraných učebnic pro Výchovu k občanství vzhledem k rozvoji klíčových kompetencí sociální a personální a občanské v rámci finanční, mediální a ekologické gramotnosti.

V praktické části jsou uvedeny didaktické analýzy vybraných aktivit, které rozvíjejí výše zkoumané kompetence vzhledem k uvedeným gramotnostem. Aktivity jsou rozděleny podle kompetenčních okruhů. V každém z nich jsou analyzovány tři aktivity. Jedna na úrovni 6. ročníku, druhá, která je na meziúrovni a třetí na úrovni 9. ročníku. Aktivity jsou řazeny dle nakladatelství, nejprve je analyzována sada učebnic od nakladatelství Fraus a následně sada učebnic od nakladatelství Nová škola. U aktivit byl zkoumán rozvoj a podpora klíčových kompetencí a konkrétně výstupů kompetence sociální a personální a kompetence občanské. Dále jsou uvedeny cíle aktivit, mezipředmětové vztahy a vazba s průřezovými tématy. V samotném závěru jsou uvedeny praktické námítky pro možné zlepšení učebnicové sady v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí a celkové hodnocení učebnic.

5 Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh Finanční gramotnost

5.1 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)

Učebnice:

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

Klíčová kompetence: kompetence sociální a personální, kompetence občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk, stát a hospodářství

Téma: Majetek a rozpočet domácnosti

Učivo dle RVP ZV: Majetek, vlastnictví a hospodaření

Zadání úkolu (průběh):

„Co vše je potřeba pořídit z rodinných peněz? Přijdeš na další položky rodinného rozpočtu?“

(Janošková a kol., učebnice, 2012, s. 41). Viz obr. č.1.

Obr. č. 1: Majetek a rozpočet domácnosti

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Cíle aktivity:

Žák specifikuje materiální funkci rodiny a orientuje se v položkách rodinného rozpočtu.

Žák přispívá k diskusi ve třídě a rozhoduje se zodpovědně při nakládáním s penězi.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Výchova ke zdraví, Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní

Metody a organizační formy: strukturovaný záznam, řízená diskuze, samostatná práce, frontální

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu. (4.14)
- Žák, pokud jedná impulsivně a nezvládne své jednání, omluví se za to, že nezvládl své emoce (4.20)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)
- Žák při posuzování konkrétních a nepřiliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

5.2 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus)

Učebnice:

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk, stát a hospodářství, Člověk ve společnosti

Téma: Není cena jako cena

Učivo dle RVP ZV: Výroba, obchod, služby, Principy tržního hospodářství,

Zásady lidského soužití

Zadání úkolu (průběh):

„Představ si, že jsi kadeřnice nebo kadeřník a přijde k tobě zákaznice, která bude chtít účes ve stylu jedné americké filmové hvězdy. Vzhledem k tomu, že zákaznice je bruneta a její vzor je blondýna, bude nutné použít také barvu na vlasy. Účes je poměrně náročný, jeho vytvoření ti zabere dvě hodiny.

Co všechno budeš muset započítat do výsledné ceny? Jaká bude výsledná suma, kterou po zákaznici budeš chtít? (Urban a kol., učebnice, 2013, s.50). Viz obr. č. 2.

? Představ si, že jsi kadeřnice nebo kadeřník a přijde k tobě zákaznice, která bude chtít moderní účes ve stylu jedné americké filmové hvězdy. Vzhledem k tomu, že zákaznice je bruneta a její vzor je blondýna, bude nutné použít také barvu na vlasy. Účes je poměrně náročný, jeho vytvoření ti zabere dvě hodiny.

Co všechno budeš muset započítat do výsledné ceny účesu? Jaká bude výsledná suma, kterou po zákaznici budeš chtít?

Obr. č. 2: Není cena jako cena

„Žáci ve skupinách sepíší za pomoci fotografií všechny potřebné činnosti, které by jako kadeřnice či kadeřník museli udělat a tím pádem započítat do výsledné ceny“ (Krupová a kol., příručka učitele, 2013, st. 58).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů a zisku“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

„Žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Cíle aktivity:

Žák chápe pojmy nabídka, poptávka, cena, zisk a náklady.

Žák ví, z čeho se skládá výsledná cena zboží a služeb.

Žák přispívá k diskuzi a aktivně se podílí na spolupráci při tvoření ceny za účes.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Matematika, Český jazyk, Pracovní činnosti

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení, pracovní

Metody a organizační formy: řízená diskuze, metoda názorně demonstrační – předvádění (obrázky), kooperativní spolupráce, skupinová práce,

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák se spolupodílí na vytvoření pravidel spolupráce; domluvená pravidla dodržuje, upozorní na jejich porušení (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci, a nikoliv na osobu. (4.15)
- Žák vyslechne, co mu druzí nebo učitel o jeho práci říkají, radí se s učitelem, jak zlepšit své jednání na základě toho, co se dozvěděl ze zpětné vazby. (4.19)
- Žák, pokud jedná impulsivně a nezvládne své jednání, omluví se za to, že nezvládl své emoce (4.20)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák pracuje podle zažitých (zvnitřněných) pravidel spolupráce, a pokud vyvstane potřeba, pravidla pro danou situaci aktualizuje (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

- „Žák se zdržuje posměšků nebo opovržení nad prací druhých, mluví o práci a jejím výsledku, a nikoliv o vlastnostech nebo povaze osoby. (4.15)
- Žák podle svého uvážení využívá zpětnou vazbu pro své další jednání. (4.19)
- Žák pojmenuje své emoce v daném okamžiku, omluví se při jejich nezvládnutí ve skupině, používá jednoduché postupy, jak zvládat své emoce (4.20)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí (5.1)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty (5.1)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

5.3 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)

Učebnice:

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk, stát a hospodářství

Téma: Hospodaření s vlastními prostředky

Učivo dle RVP ZV: Hospodaření, Zásady lidského soužití

Zadání úkolu (průběh):

„Jak byste poradili těmto lidem? Vytvořte ve třídě 6 skupin a vyberte pro každou jednoho „klienta“. S pomocí internetu, informačních letáků apod. se pokuste svému klientovi poradit to

nejlepší řešení dané situace. Své doporučení zdůvodněte. Návrhy předněte ostatním, možná vás budou chtít doplnit (Urban a kol., učebnice, 2014, s. 74). Viz obr. č. 3.

Jak byste poradili těmto lidem?

Vytvořte ve třídě 6 skupin a vyberte pro každou jednoho „klienta“.

S pomocí internetu, informačních letáků apod. se pokuste svému klientovi poradit to nejlepší řešení dané situace.

Své doporučení zdůvodněte.

Návrhy předněte ostatním, možná vás budou chtít doplnit.

Skuhralovi touží po mnoha věcech, ale nemají na ně peníze. Proč asi? Z jakých důvodů? Jak by mohli vyřešit to, že chtějí např. jet na dovolenou, koupit si vánoční dárky, auto, gauč, kolo, televizi a sestavu domácího kina, džíny, značkové boty, jídlo, ...?

Petr a Lucie čekají rodinu a uvažují o úvěru na nové bydlení. Porad jim, jak mají postupovat. Které věci by si měli rozmyslet?

Dukátkovi dobře hospodaří, ale příliš peněz nazbyt nemají. Mají dvě dospívající děti a také by si v budoucnu chtěli pořídit auto a nové zařízení do bytu. Co dalšího by mohli do budoucna potřebovat? Co pro to mohou udělat?

Pan Harpagon má neustále strach o své naspořené peníze. Včera si myslel, že mu jeho úspory někdo ukradl, podezřívá svého synovce, sousedku i poštáka, a pak se peníze zase objevily. Stejně ale nemůže spát strachy, že o svůj majetek přijde.

Pan Bonvíván si velmi rád užívá a utrácí tak, že mu týden před výplatou zbývá jen tak tak na hodně skromné jídlo. A tak se večírky s přáteli a velkým množstvím jídla střídají s nedobrovolným půstem.

Pan Štátný právě vyhrál 50 000 Kč. Nejprve se chystá výhru pořádně oslavit a pak teprve bude přemýšlet, co s nabytým jměním udělá.

Obr. č. 3: Hospodaření s vlastními prostředky

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.

Žák uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Cíle aktivity:

Žák si uvědomí důležitost hospodárného nakládání s prostředky.

Žák se aktivně podílí na přípravné fázi práce ve skupině, její realizaci a vyhodnocení, dále upevňuje své vztahy s druhými.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Český jazyk a literatura, Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení

Metody a organizační formy: vyhledávání informací a pojmů z dostupných zdrojů, dialogická metoda, metoda kooperativní spolupráce, práce ve skupinách

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů. (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák při potížích se svou částí práce se snaží najít příčiny; při závažných potížích celé skupiny zastavuje práci a hledá, kde v dosavadním postupu došlo k chybě. (4.8)
- Žák v případě potřeby nabízí svou pomoc, všimne si, kdo ji potřebuje. (4.9)
- Žák hledá spolu s druhými nejlepší návrhy na to, co by se příště mělo dělat stejně a co jinak (4.13)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 45).
- „Žák se zdržuje se posměšků nebo opovržení nad prací druhých, mluví o práci a jejím výsledku a nikoli o vlastnostech nebo povaze osoby. (4.15)
- Žák při nezdaru nebo potížích neshazuje vinu na druhé, k příčinám nezdaru se dostává společným rozbořením postupu nebo podmínek (4.16)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

„Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty (5.1)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

5.4 Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Sada učebnic Výchovy k občanství od nakladatelství Fraus rozvíjí postupně všechny výstupy vztahující se ke kompetenci sociální a personální a ke kompetenci občanské. Zvyšující se nároky jsou kladeny na žáky přiměřeně jak ve smyslu znalostí, schopností, dovedností i postojů. Žáci pracují samostatně, ve dvojicích i skupinách. Učí se spolupracovat v týmu. Jsou vedeni k vytváření duševní, tělesné a sociální pohody při práci. Vzájemně se respektují, učí se vytvářet zdravé sebevědomí.

Úkoly vedou žáky k aktivnímu přístupu, získané znalosti propojují do souvislostí, řeší různé problémové úlohy s využitím v každodenním občanském životě.

Kompetenční okruh *Finanční gramotnost* je průběžně obsažen ve všech učebnicích sady Fraus. Obsahová struktura jednotlivých kapitol rozvíjí a uvádí do dalších souvislostí učivo předchozí

5.5 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

Klíčová kompetence: sociální a personální, kompetence občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk, stát a hospodářství

Téma: Nakládání s penězi

Učivo dle RVP ZV: Majetek, vlastnictví, Peníze, Hospodaření

Zadání úkolu (průběh):

„Představte si, že jako třída máte k dispozici 100000 Kč. Jednotlivé skupiny se po vzájemné poradě rozhodnou, jak s penězi naloží. Všichni ve skupině mají stejné právo rozhodovat. V případě, že se nemůžete dohodnout, rozhodne většina. Se svým rozhodnutím seznámte ostatní. Hlasováním rozhodněte, který návrh je nejlepší“ (Lunerová a kol., 2016, s. 59).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.

Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Cíle aktivity:

Žák zváží možnosti investování volných prostředků.

Žák přispívá k diskusi, účinně pracuje ve skupině a respektuje názory druhých.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, komunikativní

Metody a organizační formy: metoda kooperativní spolupráce, diskuze, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák se spolupodílí na vytvoření pravidel spolupráce; domluvená pravidla dodržuje, upozorní na jejich porušení (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).*
- *„Žák vyslovuje své ocenění nápadů a práce druhých dříve než kritiku; děkuje druhým za uznání, raduje se z úspěchu celé skupiny. (4.14)*
- *Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu. (4.15)*
- *Žák, pokud jedná impulsivně a nezvládne své jednání, omluví se za to, že nezvládl své emoce (4.20)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).*

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí (5.1)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*
- *„Žák nad návrhy ostatních o společných záležitostech uvažuje a neodmítá je rovnou, podává své osobní návrhy k diskusi a zvážení, neodmítá realizovat přijatá řešení, i když nejsou jeho (5.12)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 56).*

5.6 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola)

Učebnice:

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk, stát a hospodářství

Téma: Materiální a duchovní hodnoty

Učivo dle RVP ZV: Majetek, vlastnictví, Vnitřní svět člověka

Zadání úkolu (průběh):

„Vyberte pět pro vás nejdůležitějších hodnot a řekněte, proč právě ony jsou pro vás důležité. Svůj výběr zdůvodněte. Pokud některou hodnotu v nabídce postrádáte, uveďte ji také. Myslíte, že se váš výběr hodnot bude měnit s věkem?“ (Lunerová a kol., 2017, s. 12). Viz obr. č. 4.

Obr. č. 4: Materiální a duchovní hodnoty

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

„Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu život“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Cíle aktivity:

Žák sestaví vlastní žebříček hodnot a dokáže objasnit jejich výběr.

Žák se podílí na skupinové diskuzi a vyslechne názory druhých.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k řešení problémů,

Metody a organizační formy: diskuze, samostatná práce, frontální forma

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „*Žák vyslechne, co mu druzí nebo učitel o jeho práci říkají, radí se s učitelem, jak zlepšit své jednání na základě toho, co se dozvěděl ze zpětné vazby (4.19)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „*Žák podle svého uvážení využívá zpětnou vazbu pro své další jednání (4.19)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „*Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí (5.1)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- *Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty (5.1)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

5.7 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Rozumím světu financí (finanční gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk, stát a hospodářství

Téma: Rozpočet domácnosti

Učivo dle RVP ZV: Hospodaření

Zadání úkolu (průběh):

„Ve dvojici (lze i skupinově) rozehraje situaci, kdy „vaše domácnost“ má měsíční příjem 25 000Kč. Na hromádky či do obálky rozložíte výdaje na nájem, elektřinu, plyn, vodné a stočné, potraviny a další provoz domácnosti. Jak váš rozpočet dopadl? Můžete si dovolit měsíčně odkládat peníze na plánovanou dovolenou? Kolik?“ (Laicmanová, 2016, s. 36).

Modifikace: Za domácí úkol zjistěte, jaké jsou výdaje vaší rodiny.

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi.

Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Cíle aktivity:

Žák se pokusí odhadnout jednotlivé položky u uvedených výdajů rozpočtu domácnosti.

Žák se aktivně podílí na diskusi ve skupině a svým chováním pozitivně ovlivňuje atmosféru.

Žák zodpovědně pracuje dle přidělené role a svou činností přispívá k výsledku společné práce.

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k řešení problémů, k učení

Metody a organizační formy: metoda kooperativní spolupráce, nestrukturovaná inscenace skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů. (4.1)*
- *Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce. (4.3)*
- *Žák pracuje podle zažitých (zvnitřněných) pravidel spolupráce, a pokud vyvstane potřeba, pravidla pro danou situaci aktualizuje (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).*

- „Žák reflektuje a hodnotí práci svého týmu, jednotlivců i sebe podle kritérií, která si skupina vytvořila ve fázi přípravy; podle potřeby projednává i další hlediska. (4.12)
- Žák hledá spolu s druhými nejlepší návrhy na to, co by se příště mělo dělat stejně a co jinak (4.13)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 45).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty (5.1)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- „Žák samostatně posuzuje, zda už má dost informací, aby se mohl rozhodovat; zvažuje pro i proti v daném problému, odmítá zaujmout konečné stanovisko, pokud neměl dost času k rozvaze (5.11)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 56).

5.8 Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Učebnice Výchovy k občanství od nakladatelství Nová škola, splňují dané podmínky k rozvoji kompetence sociální a personální a kompetence občanské dle RVP ZV. Úkoly jsou vhodně zařazeny a odpovídají věku žáků. Zaměřují se na rozvoj znalostí, schopností, dovedností i postojů.

Navržené postupy mohou být učitelem využity při vedení vyučovací hodiny. V úvodu se nacházejí motivační texty, způsoby práce s nimi vycházejí ze zásad kritického myšlení. Kromě samotného výkladového textu učebnice obsahuje řadu problémových úkolů. Metody jsou zpracovány na principech zážitkové pedagogiky. Žáci se učí pracovat s informačními zdroji, jako je internet, odborná i krásná literatura.

Skupinovou prací je u žáků podpořen důležitý rozvoj vzájemné kooperace a komunikačních dovedností. Celkově učebnice směřuje k rozvoji a posilování mezilidských vztahů v rámci školního kolektivu i širších společenství. Žáci jsou vedeni k uvědomění si jejich postavení v kolektivu, k nutnosti dodržování pravidel, k pochopení výhod vzájemné spolupráce ku prospěchu celku i jednotlivce.

V rámci občanské kompetence je kladen důraz jak na znalosti, tak rovněž i na rozvoj odpovídajících dovedností, postojů a hodnot.

Autoři učebnice doporučují, aby si žáci založili a vedli portfolio, kam by zakládali výsledky své práce (splněné úkoly, úvahy, projekty atd.), které tak může sloužit jako jeden z podkladů pro hodnocení žákovy práce.

Kompetenční okruh *Finanční gramotnost* nalezneme především v učebnicích pro sedmý a devátý ročník, kdy tematický celek Já a hospodaření (7. ročník) je rozvíjen a učivo je uvedeno do dalších souvislostí v tematických celcích Finanční gramotnost a Národní hospodářství (9. ročník). Naopak v učebnici pro šestý ročník finanční gramotnost není nijak řešena. Nabízí se zahrnout do tematického celku Život v rodině.

6 Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh

Mediální gramotnost

6.1 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)

Učebnice:

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti

Téma: Praha (moderní stavby versus historické okolí)

Učivo dle RVP ZV: Naše vlast

Zadání úkolu (průběh):

„Vyhledej, které otázky a problémy jsou v současnosti v Praze řešeny“ (Janošková a kol., učebnice, 2012, s. 80).

„Žáci ve dvojicích za pomoci internetu vyhledávají aktuální problémy, které se v Praze řeší a diskutují o nich“ (Janošková a kol., příručka učitele, 2013, s. 72).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje.

Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Cíle aktivity:

Žák vyhledává a třídí důležité informace na internetu.

Žák se aktivně podílí na diskuzi.

Průřezové téma: Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Dějepis, Informační a komunikační technologie

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení

Metody a organizační formy: dialogická metoda – diskuze, práce se zdroji informací, práce ve dvojici

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)*
- *„Žák při potížích se svou částí práce hledá pomoc nejprve u spolužáků, či v knihách a v jiných zdrojích, nakonec u učitele. (4.8)*
- *Žák v případě potřeby nabízí svou pomoc – ochotně vyhoví při žádosti o pomoc (4.9)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 45).*
- *„Žák při potížích nebo nezdaru neshazuje vinu na druhé (4.16)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).*

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák při posuzování konkrétních a nepříliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*

6.2 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus)

Učebnice:

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Člověk, stát a právo

Téma: Sdělovací prostředky

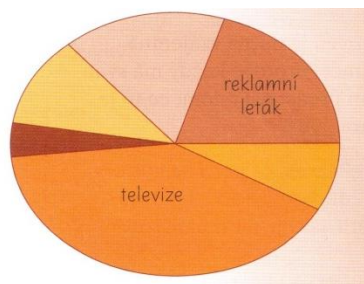
Učivo dle RVP ZV: Kulturní život, Vztahy mezi lidmi

Zadání úkolu (průběh):

„Napiš šest sdělovacích prostředků, které nejčastěji sleduješ. Zařad' je do kruhového grafu. Zkus posoudit, jak tebou sledované sdělovací prostředky ovlivňují náš život. Ve skupině vytvořte pořadí vámi nejsledovanějších médií. Na závěr společně se všemi spolužáky určete tři nejsledovanější sdělovací prostředky“ (Brom a kol., učebnice, 2013, s. 25). Viz obr. č. 5.

 Napiš šest sdělovacích prostředků, které nejčastěji sleduješ. Zařaď je do kruhového grafu. Zkus posoudit, jak tebou sledované sdělovací prostředky ovlivňují náš život. Ve skupině vytvořte pořadí vámi nejsledovanějších médií. Na závěr společně se všemi spolužáky určete tři nejsledovanější sdělovací prostředky.

Ohlédnutí

Obr. č. 5: Sdělovací prostředky

Očekávaný výstup dle RVP:

„Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Cíle aktivity:

Žák přemýšlí, podle čeho si pořady vybírá, co od nich očekává.

Žák respektuje názory druhých a aktivně se podílí na skupinové práci.

Průřezové téma: Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Matematika – graf, Český jazyk

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení, k řešení problémů

Metody a organizační formy: strukturovaný zápis – graf, diskuze, samostatná práce, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)

6.3 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)

Učebnice:

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Mezinárodní vztahy, globální svět

Téma: Zahraniční spolupráce ČR a globální problémy

Učivo dle RVP ZV: Lidská setkání, Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

„Co si o zahraniční spolupráci myslí současný ministr zahraničních věcí? Pátrejte na internetu a v médiích, můžete se také obrátit přímo na ministerstvo zahraničních věcí nebo zorganizovat besedu s některým z jejich zaměstnanců“ (Urban a kol., učebnice, 2014, s. 91).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.

Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák k mediálním sdělením přistupuje na základě kritického myšlení.

Žák pracuje s webovými stránkami úřadů a komunikuje s nimi.

Žák se podílí na spolupráci ve skupině a aktivně přispívá k plnění úkolu.

Průřezové téma: Mediální výchova, Výchova k myšlení v evropských globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Informační a komunikační technologie, Český jazyk

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení

Metody a organizační formy: práce se zdroji informací, diskuze, prezentace práce, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce. (4.3)
- Žák stanoví s ostatními časy pro splnění úkolů (harmonogram práce), v dlouhodobém úkolu hlídá mezičasy i závěrečný termín (4.5)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)
- Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- „Žák nečeká, že společné problémy, které se dotýkají nyní nebo v dohledné budoucnosti i jeho života doma nebo ve škole, bude řešit někdo druhý („oni“), sám na ně upozorňuje, hledá řešení a navrhuje postupy (5.10)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

6.4 Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Sada učebnic Výchovy k občanství od nakladatelství Fraus rozvíjí postupně všechny výstupy vztahující se ke kompetenci sociální a personální a ke kompetenci občanské. Zvyšující se

nároky jsou kladeny na žáky přiměřeně, jak ve smyslu znalostí, schopností, dovedností, tak i postojů.

Žáci pracují samostatně, ve dvojicích i skupinách. Učí se spolupracovat v týmu. Jsou vedeni k vytváření duševní, tělesné a sociální pohody při práci. Vzájemně se respektují, učí se vytvářet zdravé sebevědomí.

Úkoly vedou žáky k aktivnímu přístupu, získané znalosti propojují do souvislostí, řeší různé problémové úlohy s využitím v každodenním občanském životě.

Kompetenční okruh *Mediální gramotnost* je přímo obsažen v učebnicích této sady v sedmém ročníku v tematickém celku *Život mezi lidmi*. Úzké propojení nalézáme i v ostatních učebnicích při práci s různými informačními zdroji vzhledem k obsahu učiva (volební kampaň, reklama atd.). Rozhodně by bylo žádoucí zahrnout více informací o vlivu sdělovacích prostředků na každodenní život člověka, jejich pozitivní a negativní vliv na dění v okolí a ve světě. Více podporovat kritické myšlení v podobě různých úkolů a vést žáky k zamyšlení nad nástrahami sociálních sítí.

6.5 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Člověk, stát a právo

Téma: Žiji v kraji

Učivo dle RVP ZV: Naše obec, region, kraj, Kulturní život, Státní správa a samospráva

Zadání úkolu (průběh):

„V ukázce představuje název „Kraj“ území Hobitů. Co toto slovo označuje v naší republice? Pokud si nevíte rady, podívejte se do slovníku“ (Skácelová a kol., 2017, s.48). Viz obr. č. 6.

Modifikace: Kromě slovníku můžete využít i internet.

Rozkládala se na stodvaceti mílích od Dalekých vrchů k mostu přes Brandyvínu a na stopadesáti od severních rašelinišť k jižním bažinám.

Hobiti ji nazvali Kraj, jako sféru moci svého vladyky a oblast spořádaného podnikání; v tomto příjemném zákoutí světa se zabývali spořádaným žitím, stále méně si všímali světa venku, kde se pohybovali temní tvorové, až si nakonec začali myslet, že mír a hojnost jsou ve Středozemi pravidlem a právem všech rozumných obyvatel.

(J. R. R. Tolkien: *Pán prstenů I., Společenstvo prstenů*)

scéna z filmu *Pán prstenů*

Obr. č. 6: Žiji v kraji

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák uvede příklady institucí a orgánů, které se podílejí na správě obcí, krajů a státu“ (RVP ZV, 2017, s. 60, [online]).

Cíle aktivity:

- Žák dokáže na základě získaných informací vysvětlit, co znamená kraj v rámci samosprávného členění.
- Žák porovná realitu s popisem života v úryvku.
- Žák si uvědomí svou náležitost k oblasti, ve které žije.
- Žák pracuje se zdroji informací, používá věrohodné zdroje.
- Žák se aktivně podílí na diskusi, naslouchá ostatním a sám logicky argumentuje.

Průřezové téma: Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Český jazyk, Zeměpis

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení

Metody a organizační formy: řízená diskuze, práce s textem a prezentace práce, samostatná práce, frontální

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu. (4.15)
- Žák z nabídky úkolů si vybere takové, které dokáže splnit sám nebo s pomocí skupiny. (4.17)

- *Žák vyslechne, co mu druzí nebo učitel o jeho práci říkají, radí se s učitelem, jak zlepšit své další jednání na základě toho, co se dozvěděl ze zpětné vazby (4.19)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí (5.1)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- *„Žák za pomoci učitele žák ve skupině posuzuje, zda má dost informací k tomu, aby se mohl rozhodnout (5.11)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 56).

6.6 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola)

Učebnice:

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti

Téma: Masmédia

Učivo dle RVP ZV: Kulturní život

Zadání úkolu (průběh):

„Rozdělte se na tři skupiny podle toho, zda chcete reklamu obhajovat, kritizovat, nebo ještě nejste rozhodnutí. Každá skupina uvádí argumenty, kterými se snaží získat dosud nerozhodnuté na svou stranu“ (Lunerová a kol., 2016, s. 46).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Cíle aktivity:

Žák si uvědomí vliv a funkci reklamy.

Žák účinně pracuje ve skupině a vhodnými argumenty se podílí na diskuzi.

Průřezové téma: Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Informační a komunikační technologie, Český jazyk

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení

Metody a organizační formy: diskuze, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role. (4.2)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu (4.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1.)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák se zdržuje posměšků nebo opovržení nad prací druhých, mluví o práci a jejím výsledku a nikoli o vlastnostech nebo povaze osoby (4.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)
- Žák se emocím druhých neposmívá, nedělá opovržlivé poznámky (5.2)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)
- Žák vyjadřuje své vlastní pocity, nedotýká se citů druhých v různých situacích (5.2)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).

6.7 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Mezinárodní vztahy, globální svět

Téma: Mezinárodní spolupráce

Učivo dle RVP ZV: Zásady lidského soužití, Kulturní život, Evropská integrace

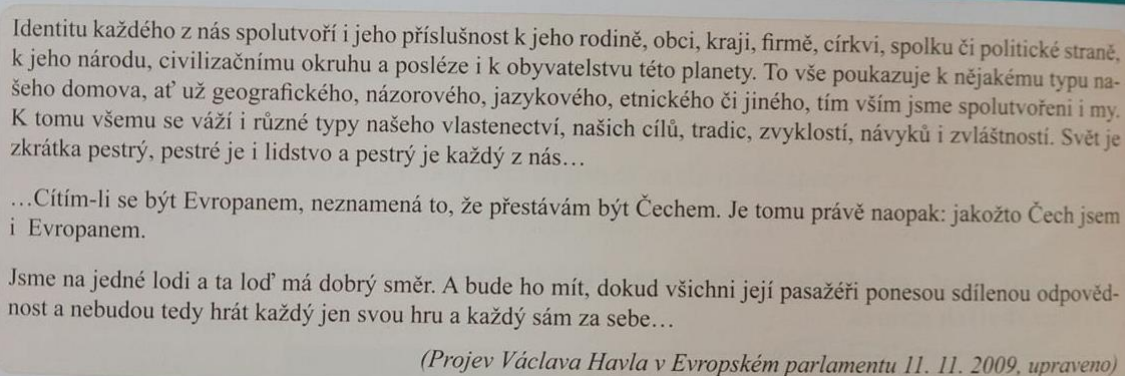
Zadání úkolu (průběh):

„*Jak chápete pojem Evropan?*“ (Laicmanová a kol., 2016, s. 58). Viz obr. č. 7.

Modifikace: Ve skupinách diskutujte nad tím, jak chápete pojem Evropan.

Srovnejte své názory s tím, jak pojem Evropan vymezuje Václav Havel ve svém projevu.

Hledejte shody i neshody.

Identitu každého z nás spolutvoří i jeho příslušnost k jeho rodině, obci, kraji, firmě, církvi, spolku či politické straně, k jeho národu, civilizačnímu okruhu a posléze i k obyvatelstvu této planety. To vše poukazuje k nějakému typu našeho domova, ať už geografického, názorového, jazykového, etnického či jiného, tím vším jsme spolutvořeni i my. K tomu všemu se váží i různé typy našeho vlastenectví, našich cílů, tradic, zvyklostí, návyků i zvláštností. Svět je zkrátka pestrý, pestré je i lidstvo a pestrý je každý z nás...

...Cítím-li se být Evropanem, neznamená to, že přestávám být Čechem. Je tomu právě naopak: jakožto Čech jsem i Evropanem.

Jsme na jedné lodi a ta loď má dobrý směr. A bude ho mít, dokud všichni její pasažéři ponесou sdílenou odpovědnost a nebudou tedy hrát každý jen svou hru a každý sám za sebe...

(Projev Václava Havla v Evropském parlamentu 11. 11. 2009, upraveno)

Obr. č. 7: Mezinárodní spolupráce

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák uvažuje o tom, jak ukázka projevu Václava Havla ovlivnila jeho názor na pojem Evropan. Žák se aktivně podílí na diskuzi.

Průřezové téma: Mediální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Dějepis

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k řešení problémů, k učení

Metody a organizační formy: diskuze, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák vyslovuje své ocenění nápadů a práce druhých dříve než kritiku; děkuje druhým za uznání; nepodléhá ambicím, třídním stereotypům nebo rivalitám ani osobním preferencím ve vztahu ke spolužákům; raduje se z úspěchu celé skupiny i tehdy, když se na něm nepodílel nebo když zvítězilo řešení, které sám neprosazoval. (4.14)
- Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu (4.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)
- Žák vyjadřuje své vlastní pocity, nedotýká se citů druhých v různých situacích. (5.2)
- Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).

- „Žák kritizuje stereotypy a předsudky použité v soukromé i ve veřejné komunikaci, snaží se jich vyvarovat (5.4)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 55).
- „Žák osobní vztah k prostoru, kde žije, rozšiřuje nejen na blízké okolí, ale i mimo vlast; zvažuje realisticky výhody i omezení rodiště nebo bydliště (5.19)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 58).

6.8 Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Učebnice Výchovy k občanství od nakladatelství Nová škola, splňují dané podmínky k rozvoji kompetencí dle RVP ZV. Konkrétně kompetence sociální a personální a kompetence občanská jsou postupně rozvíjeny ve všech učebnicích sady Nová škola. Úkoly jsou vhodně zařazeny a odpovídají věku žáků. Zaměřují se na rozvoj znalostí, schopností, dovedností i postojů.

Navržené postupy mohou být učitelem využity při vedení vyučovací hodiny. V úvodu se nacházejí motivační texty, způsoby práce s nimi vycházejí ze zásad kritického myšlení. Kromě samotného výkladového textu učebnice obsahuje řadu problémových úkolů. Metody jsou zpracovány na principech zážitkové pedagogiky. Žáci se učí pracovat s informačními zdroji, jako je internet, odborná i krásná literatura.

Skupinovou prací je u žáků podpořen důležitý rozvoj vzájemné kooperace a komunikačních dovedností. Celkově učebnice směřuje k rozvoji a posilování mezilidských vztahů v rámci školního kolektivu i širších společenství. Žáci jsou vedeni k uvědomění si jejich postavení v kolektivu, k nutnosti dodržování pravidel, k pochopení výhod vzájemné spolupráce ku prospěchu celku i jednotlivce.

V rámci občanské kompetence je kladen důraz jak na znalosti, tak rovněž i na rozvoj odpovídajících dovedností, postojů a hodnot.

Autoři učebnice doporučují, aby si žáci založili a vedli portfolio, kam by zakládali výsledky své práce (splněné úkoly, úvahy, projekty atd.), které tak může sloužit jako jeden z podkladů pro hodnocení žákovy práce.

Kompetenční okruh *Mediální gramotnost* je přímo obsažen v učebnici této sady sedmém ročníku, konkrétně se jím zabývají dvě strany (s. 46-47). Pro rozvoj čtenářské a mediální gramotnosti lze využít úvodní motivační texty. Žáci pracují s různými informačními zdroji. Rozhodně by bylo žádoucí zahrnout více informací o vlivu sdělovacích prostředků, médií či sociálních sítí na život člověka, více podporovat kritické myšlení v podobě různých úkolů.

7 Didaktická analýza vybraných aktivit-kompetenční okruh Ekologická gramotnost

7.1 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Fraus)

Učebnice:

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Mezinárodní vztahy a globální svět,

Téma: Život v obci

Učivo dle RVP ZV: Naše obec, Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

„Uved' výhody a nevýhody života ve městě a na vesnici. Čemu dáváš sám (sama) přednost? Použij alespoň tři argumenty.

„Pracuj společně se spolužáky. Vyberte problém, na jehož řešení se můžete podílet. Shromážděte informace, navrhovaná či stávající řešení. Připravte vlastní řešení a možnost jeho uskutečnění“ (Janošková a kol., učebnice, 2012, s.24).

Jedná se o dva úkoly, které můžeme spojit v jeden. V první části žáci pracují zpočátku samostatně a poté ve skupině.

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák zhodnotí nabídku kulturních institucí a cíleně z ní vybírá akce, které ho zajímají.

Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák zformuluje, čím je pestrý život na vesnici, co nabízí život ve městě.

Žák si uvědomuje vlastní zodpovědnost za stav životního prostředí v obci.

Žák se aktivně podílí na přípravné fázi práce ve skupině, její realizaci a vyhodnocení, dále upevňuje své vztahy s druhými.

Průřezové téma: Environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: Přírodopis, Zeměpis

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení, k řešení problémů

Metody a organizační formy: řízená diskuze, projekt, kooperativní spolupráce, skupinová práce, frontální

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)*
- *Žák si rozdělí ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role. (4.2)*
- *Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem. (4.3)*
- *Žák dodržuje termín splnění úkolu, plní mezitermíny dohodnuté s učitelem. (4.5)*
- *Žák se spolupodílí na vytvoření pravidel spolupráce; domluvená pravidla dodržuje, upozorní na jejich porušení (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).*

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)*
- *Žák při posuzování konkrétních a nepříliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*
- *„Žák se chová se tak, aby důsledky jeho chování neomezovaly druhé lidi a nepoškozovaly prostředí. (5.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 55).*
- *„Žák respektuje základní jednoduchá pravidla trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).*
- *„Žák osobní vztah k prostoru, kde žije, projevuje znalostí místa, neničením památek, výzdoby, přírody, užitečných objektů (5.19)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 58).*

7.2 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Fraus)

Učebnice:

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Mezinárodní vztahy, globální svět

Téma: Ochrana přírody

Učivo dle RVP ZV: Naše obec, region, kraj, Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

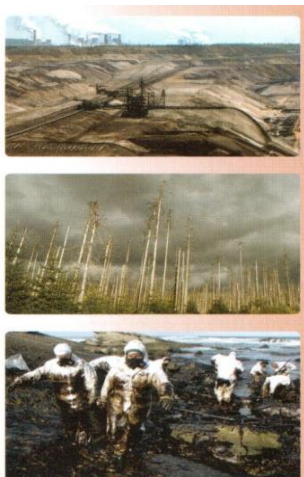
„Cítil (a) by ses dobře na místech na fotografiích? Co způsobilo, že tak vypadají? Dalo by se to nějak napravit? Zabránit tomu? Jak?“

Rozdělte se ve třídě do skupin a zkuste vymyslet plán na nápravu těchto problémů a prevenci“
(Brom a kol., učebnice, 2013, s. 49) Viz obr. č. 8.

Jedná se o dva úkoly, které můžeme spojit v jeden. V první části žáci pracují zpočátku samostatně a poté ve skupině. Následně ve skupině setrvají a plní druhý bod úkolu.

„Žáci pracují s fotografiemi poničeného prostředí v učebnici. Nejprve formulují své pocity a potom odpovídají na otázky“ (Brom a kol., příručka učitele, 2013, st. 56).

„Vedeme je k zjišťování hlubších příčin a cílem není v ideálním případě jen odstranění problémů, ale zamezení jejich vzniku...“ (Brom a kol., příručka učitele, 2013, st. 56).

Obr. č. 8: Ochrana přírody

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák si uvědomí vliv člověka na životní prostředí a nutnost chránit ho.

Žák se aktivně podílí na řešení problémů, účinně přispívá k diskusi a navrhuje vhodná řešení.

Průřezové téma: Environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: Přírodopis, Zeměpis, Dějepis

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení, k řešení problémů

Metody a organizační formy: analýza fotografií, diskuze, metoda kooperativní spolupráce, projektová metoda, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role. (4.2)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem. (4.3)
- Žák se spolupodílí na vytvoření pravidel spolupráce; domluvená pravidla dodržuje, upozorní na jejich porušení (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce. (4.3)

- *Žák pracuje podle zažitých (zvnitřněných) pravidel spolupráce, a pokud vyvstane potřeba, pravidla pro danou situaci aktualizuje (4.6)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

Žák již zvládá následující hladiny:

- *„Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)*
- *Žák se emocím druhých neposmívá, nedělá opovržlivé poznámky. (5.2)*
- *Žák při posuzování konkrétních a nepříliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*
- *„Žák se chová se tak, aby důsledky jeho chování neomezovaly druhé lidi a nepoškozovaly prostředí (5.6)“ (Bělecký a kol. 2007, s. 55).*
- *„Žák respektuje základní jednoduchá pravidla trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).*

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- *„Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)*
- *Žák vyjadřuje své vlastní pocity, nedotýká se citů druhých v různých situacích. (5.2)*
- *Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*
- *„Žák v různých situacích, kde nejsou přesně stanovená pravidla, se chová tak, aby neobtěžoval a neškodil; respektuje, že jeho svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého (5.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 55).*
- *„Žák posuzuje své potřeby a nároky a snaží se je omezovat z hlediska trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).*

7.3 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Fraus)

Učebnice:

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanské

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Mezinárodní vztahy, globální svět

Téma: Globální problémy

Učivo dle RVP ZV: Evropská integrace, Mezinárodní spolupráce, Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

„Rozdělte se ve třídě do skupin tak, aby každé téma zpracovávala jedna skupina. Dohleďte ke svému tématu další informace a připravte si prezentaci pro své spolužáky. Zaměřte se na způsoby, jakými proti danému problému bojovat, a na to, zda se v posledních deseti/dvaceti letech problém zvětšuje, či zmenšuje“ (Urban a kol., učebnice, 2014, s. 88). Viz obr. č. 9, č. 10.

Obr. č. 9: Globální problémy

Demografický vývoj ve světě
Ve druhé polovině minulého století došlo k nerovnému nárůstu populace. Zatímco v roce 1901 žilo na světě 1,6 miliardy lidí, v roce 1927 už to byly miliardy dvě, v roce 1962 tři, v roce 1974 čtyři miliardy, v roce 1987 pět miliard a od roku 1997 již přes šest miliard lidí. I dnes přes povelový pokles přírůstu na 1,1 procenta stále přibývá populace. Jeden ze základních globálních problémů lidstva. Každou minutu se totiž na planetě narodí asi 250 dětí a zároveň 100 lidí zemře. V roce 2011 dosáhla světová populace výše 7 miliard.

Světový obchod
Významnou roli v současné době globálního světa hraje světový obchod. Jde o nákup a prodej surovin, potravin, výrobků a v poslední době čím dál více služeb a informací. Světový obchod je spočítán se zahrnutím investiční složkou motorem ekonomické globalizace. Kozurné země prostřednictvím Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a WTO často potlačují finanční poměry méně rozvinutým a rozvojovým zemím otevřením trhu a obecnou liberalizací základních podmínek. Hlavním poslánkem rozvojových zemí naopak bývala liberalizace spolupráce – ochrana vlastních strategických trhů a obyvatele všude tam, kde je globalizace máže snadno chránit.

Jaká konkrétní omezení řadíme mezi civilizaci? Proč se jim tak říká?
Jakým způsobem mohou státy regulovat počet svých obyvatel? Mohou k tomu být lidé donuceni, aniž by to znamenalo porušování lidských práv?
Zjistěte, kolik energie spotřebuje měsíčně vaše domácnost. Kolik je to ročně? Víš, co je jejím zdrojem? Jak by se dala ušetřit?
Zjistěte, který den je označován jako Den bez aut. Jaké akce v tento den probíhají v České republice?

Globální bezpečnost a rozvoj
Mezi globální bezpečnostní hrozby dnes patří šíření kornelích a nekonvenčních (chemických, biologických, radiologických, jaderných), zbraní a technologií a nejčastěji mezinárodní a vnitrostátní ozbrojené konflikty. Dále také terorismus ve všech jeho formách, jehož dopad se ukázal 11. září 2001 (den, kdy miliónní letovými lety několik teroristických zločinců na USA, což vedlo k vyhlášení války terorismu). Důsledky katastrofy se projevily ve snížení turistiky a v uzavření nových bezpečnostních opatření – jak v oblasti ochrany veřejnosti, tak v ochranné oblasti cest. Dále se řadí organizovaný zločin (oběti a drogové, zbrojení o lidmi), šíření pandemie HIV/AIDS, globální deficit v oblasti základního vzdělání (globální governance), stávající demografický vývoj nebo změny klimatických podmínek ve světě.
Mezi výše zmíněnými bezpečnostními problémy a rozvojem pak osciluje obousměrná vztah – bezpečnost je důležitá jako předpoklad rozvoje, zároveň rozvoj může výrazně přispět k bezpečnosti v rozvojových i vyspělých zemích.

Dětská práce
Dětská práce (či i dělnost) neznamená jakoukoliv pracovní aktivitu dětí, ale jde o jasně vymezený termín, jak to stanovují úmluvy Mezinárodní organizace práce a OSN. Mezi takovou práci patří zneužívání dětí jako dětských vojáků, v prostituci, pornografii, při prodeji drog a při nakládání s chemikáliemi nebo nebezpečnými stroji nebo v prostředí vysokou teplotou, při těžbě ve výškových ominek. Povolená a bezpečná práce dětí má minimální věk (15 nebo 16 let) za dětskou práci považována není.

Životní prostředí
Chudoba bývá často označována za jednu z hlavních příčin devastace životního prostředí. Je tomu však i naopak – špatná životní prostředí může být příčinou chudoby. Významný dopad na rozvoj ekonomicky chudých zemí z globálního pohledu mají globální změny klimatu (globální oteplování a rozkladání počasí, např. nepravdělné deště), neustálé povodně (zejména vlivem antropogenní dopravy, spalování uhlí a ropy, uvolňování síry, průmyslové výroby a energetiky), úbytek lesů a nedostatek pitné vody (asi miliarda lidí nemá přístup ke kvalitní pitné vodě).

Obr. č. 10: Globální problémy

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.

Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.

Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák se seznámí s vybranými globálními problémy a přemýšlí o možnostech jejich řešení.

Žák se aktivně podílí na týmové spolupráci a přispívá k vytvoření prezentace.

Průřezové téma: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Přírodopis, Dějepis, Český jazyk

Další rozvíjené klíčové kompetence: komunikativní, k učení, k řešení problémů

Metody a organizační formy: metoda kooperativní spolupráce, práce s textem, projekt s následnou prezentací, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problému). (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce. (4.3)
- Žák zajistí podmínky (nástroje, materiál a prostor); dbá, aby komunikace mezi členy týmu byla pro všechny stejně dostupná. (4.4)
- Žák pracuje podle zažitých (zvnitřněných) pravidel spolupráce, a pokud vyvstane potřeba, pravidla pro danou situaci aktualizuje (4.6)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák reflektuje a hodnotí práci svého týmu, jednotlivců i sebe podle kritérií, která si skupina vytvořila ve fázi přípravy; podle potřeby projednává i další hlediska (4.12)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 45).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)
- Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- „Žák posuzuje své potřeby a nároky a snaží se je omezovat z hlediska trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).
- „Žák osobní vztah k prostoru, kde žije, rozšiřuje nejen na blízké okolí, ale i mimo vlast; zvažuje realisticky výhody i omezení rodiště nebo bydliště (5.19)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 58).

7.4 Praktické námítky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Sada učebnic Výchovy k občanství od nakladatelství Fraus rozvíjí postupně všechny výstupy vztahující se ke kompetenci sociální a personální a ke kompetenci občanské. Zvyšující se nároky jsou kladeny na žáky přiměřeně jak ve smyslu znalostí, schopností, dovedností i postojů. Žáci pracují samostatně, ve dvojicích i skupinách. Učí se spolupracovat v týmu. Jsou vedeni k vytváření duševní, tělesné a sociální pohody při práci. Vzájemně se respektují, učí se vytvářet zdravé sebevědomí.

Úkoly vedou žáky k aktivnímu přístupu, získané znalosti propojují do souvislostí, řeší různé problémové úlohy s využitím v každodenním občanském životě.

V rámci kompetenčního okruhu *Ekologická gramotnost* je kladen důraz na rozvoj obou výše uvedených kompetencí průběžně. Upevňují kladný vztah k životnímu prostředí. Obsahová náplň učebnic rozvíjí učivo a uvádí ho do dalších souvislostí. *Udržitelný rozvoj* není řešen v učebnici pro sedmý ročník.

7.5 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 6. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Mezinárodní vztahy a globální svět

Téma: Konzumní způsob života

Učivo dle RVP ZV: Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

„Zjistěte (ve skupinách), jaké dopady může mít na životní prostředí vybudování a provoz staveb v tabulce (viz tab. č. 1). Tabulku překreslete a vyplňte podle klíče: se stavbou: 1. naprosto souhlasím, 2. souhlasím, 3. nevadí mi, 4. vadí mi, 5. naprosto nesouhlasím“ (Skácelová a kol., 2017, s. 59).

Projekt	V naší obci	V České republice	V Evropě
Skládka odpadu			
Dálnice			
Přehrada s vodní elektrárnou			
Letiště			
Chemická továrna			
Tepelná elektrárna			
Jaderná elektrárna			

Tabulka č. 1: Konzumní způsob života

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.

Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.

Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák si uvědomuje, jaké dopady má na životní prostředí činnost člověka.

Žák vyhledá užitečné informace, kriticky přemýšlí nad určitým problémem a aktivně se podílí na skupinové práci.

Průřezové téma: Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Přírodopis, Matematika

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k řešení problémů k učení

Metody a organizační formy: řízená diskuze, práce s informačními zdroji a tabulkou, skupinová práce

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)*
- *Žák si rozdělí si ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role. (4.2)*
- *Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).*
- *„Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu (4.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).*

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)*

- *Žák při posuzování konkrétních a nepříliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).*
- *„Žák respektuje základní jednoduchá pravidla trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).*
- *„Žák osobní vztah k prostoru, kde žije, projevuje znalostí místa, neničením památek, výzdoby, přírody, užitečných objektů (5.19)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 58).*

7.6 Didaktická analýza vybraných aktivit: meziúroveň (Nová škola)

Učebnice:

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Mezinárodní vztahy, globální svět

Téma: Co s odpady?

Učivo dle RVP ZV: Naše obec, kraj, region, Globalizace

Zadání úkolu (průběh):

„Vyberte si (ve skupinách) jeden globální ekologický problém Země. Za pomoci internetu a literatury připravte referát o daném tématu. Vysvětlete jeho příčiny a navrhnete postup při jeho odstranění nebo částečném zmírnění jeho dopadu“ (Lunerová a kol., 2016, s. 54).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák zdůvodní nepříjemnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

„Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.

Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák si uvědomuje, jaké dopady má na životní prostředí činnost člověka.

Žák s pomocí informačních zdrojů vypracuje referát na zvolený ekologický problém.

Žák pracuje účinně ve skupině a zodpovědně plní svoji roli, přispívá svým jednáním k dobrým vztahům a vnáší do ní pozitivní atmosféru.

Průřezové téma: Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Přírodopis

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k řešení problémů, k učení

Metody a organizační formy: metoda kooperativní spolupráce, práce s textem, prezentace referátu, skupinová práce,

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák, než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol. (4.1)
- Žák si rozdělí ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role. (4.2)
- Žák vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).
- „Žák neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu. (4.15)
- Žák při potížích nebo nezdaru neshazuje vinu na druhé (4.16)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů). (4.1.)
- Žák si rozdělí ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění. (4.2)
- Žák k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce (4.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 44).

- „Žák se zdržuje posměšků nebo opovržení nad prací druhých, mluví o práci a jejím výsledku a nikoli o vlastnostech nebo povaze osoby. (4.15)
- Žák při nezdaru nebo potížích neshazuje vinu na druhé, k příčinám nezdaru se dostává společným rozbořením postupu nebo podmínek (4.16)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence.

Žák již zvládá následující hladiny:

- „Žák vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí. (5.1)
- Žák při posuzování konkrétních a nepříliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)? (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- „Žák respektuje základní jednoduchá pravidla trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).

Díky osvojeným kompetencím může dále navazovat na nové vyšší cílové hladiny a pokusit se o jejich naplnění:

- „Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)
- Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 54).
- „Žák posuzuje své potřeby a nároky a snaží se je omezovat z hlediska trvale udržitelného života (5.15)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).

7.7 Didaktická analýza vybraných aktivit: na úrovni 9. ročníku (Nová škola)

Učebnice:

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

Klíčová kompetence: sociální a personální, občanská

Kompetenční okruh: Udržitelný rozvoj

Tematický okruh dle RVP ZV: Mezinárodní vztahy a globální svět

Téma: Světové organizace

Učivo dle RVP ZV: Mezinárodní spolupráce

Zadání úkolu (průběh):

„Jak chápete zásadu „mysli globálně, jednej lokálně?“ (Laicmanová, 2016, s. 64).

Očekávaný výstup dle RVP ZV:

„Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.

Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Cíle aktivity:

Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů.

Žák se aktivně podílí na diskuzi, vhodně argumentuje.

Průřezové téma: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Přírodopis

Další rozvíjené klíčové kompetence: kompetence komunikativní, k učení

Metody a organizační formy: diskuze, frontální

Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák vyslovuje své ocenění nápadů a práce druhých dříve než kritiku; děkuje druhým za uznání; nepodléhá ambicím, třídním stereotypům nebo rivalitám ani osobním preferencím ve vztahu ke spolužákům. (4.14)*
- *Žák si stanovuje cíle pro sebezlepšení (snaží se dál rozvinout v tom, v čem je silný, i zlepšit se v tom, v čem je slabší) a vydrží usilovat o jejich dosažení. (4.18)*
- *Žák podle svého uvážení využívá zpětnou vazbu pro své další jednání (4.19)“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).*

Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

V rámci uvedené aktivity lze dosáhnout následujících hladin klíčové kompetence:

- *„Žák názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty. (5.1)*

- *Žák posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu (5.3)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 46).

„*Žák posuzuje své potřeby a nároky a snaží se je omezovat z hlediska trvale udržitelného života (5.15)*“ (Bělecký a kol., 2007, s. 57).

7.8 Praktické námitky, jak učebnici zlepšit v rámci rozvoje uvedených klíčových kompetencí, celkové hodnocení

Učebnice Výchovy k občanství od nakladatelství Nová škola, splňují dané podmínky k rozvoji kompetence sociální a personální a kompetence občanské dle RVP ZV. Úkoly jsou vhodně zařazeny a odpovídají věku žáků. Zaměřují se na rozvoj znalostí, schopností, dovedností i postojů.

Navržené postupy mohou být učitelem využity při vedení vyučovací hodiny. V úvodu se nacházejí motivační texty, způsoby práce s nimi vycházejí ze zásad kritického myšlení. Kromě samotného výkladového textu učebnice obsahuje řadu problémových úkolů. Metody jsou zpracovány na principech zážitkové pedagogiky. Žáci se učí pracovat s informačními zdroji, jako je internet, odborná i krásná literatura.

Skupinovou práci je u žáků podpořen důležitý rozvoj vzájemné kooperace a komunikačních dovedností. Celkově učebnice směřuje k rozvoji a posilování mezilidských vztahů v rámci školního kolektivu i širších společenství. Žáci jsou vedeni k uvědomění si jejich postavení v kolektivu, k nutnosti dodržování pravidel, k pochopení výhod vzájemné spolupráce ku prospěchu celku i jednotlivce.

V rámci občanské kompetence je kladen důraz jak na znalosti, tak rovněž i na rozvoj odpovídajících dovedností, postojů a hodnot.

Autoři učebnice doporučují, aby si žáci založili a vedli portfolio, kam by zakládali výsledky své práce (splněné úkoly, úvahy, projekty atd.), které tak může sloužit jako jeden z podkladů pro hodnocení žákovy práce.

V rámci kompetenčního okruhu *Ekologická gramotnost* je kladen důraz na rozvoj obou výše uvedených kompetencí průběžně. Obsahová náplň učebnic rozvíjí a uvádí učivo do dalších souvislostí. *Ekologická gramotnost* není řešen v učebnici pro osmý ročník.

Závěr

Cílem diplomové práce byla analýza možného rozvoje klíčových kompetencí obsažených v RVP ZV během procesu vzdělávání za použití rozmanitých metod a forem. Stěžejní byla didaktická analýza aktivit v učebnicích pro Výchovu k občanství od nakladatelství Fraus a Nová škola a zjištění, jak rozvíjejí sledované kompetence sociální a personální a občanskou vzhledem k finanční, mediální a ekologické gramotnosti.

Zvolený postup při vypracování práce byl nejprve seznámení čtenáře s RVP ZV a klíčovými kompetencemi, následně s jejich možným rozvojem skrze metody tradičního a inovativního vyučování a objasnění významu a důležitosti uvedených gramotností. Následně bylo provedeno čtení učebnic, které mělo za cíl zmapovat učivo týkající se sledovaných gramotností, jejich průnik s RVP ZV a zkoumanými kompetencemi a celkově charakterizovat celé učebnice, jejichž charakteristika je uvedena v příloze.

Další postup spočíval v didaktické analýze vybraných aktivit. Aktivity a úkoly byly vybrány z témat sledovaných kompetenčních okruhů. Okruh finanční gramotnost v učebnicích nakladatelství Fraus je zařazen do vzdělání ve všech ročnících a podporuje jak kompetenci sociální a personální, tak kompetenci občanskou. V učebnicích od nakladatelství Nová škola je finanční gramotnost rozvíjena především v 7. a 9. ročníku. Díky analýze bylo navrženo zařazení finanční gramotnosti do učebnic 6. ročníku.

Tematický okruh mediální gramotnost je shodně směřován v obou sadách učebnic do 7. ročníku. Na základě analýzy bylo navrženo zařazení více informací o vlivu sdělovacích prostředků na každodenní život člověka a větší podpora kritického myšlení i do ostatních ročníků.

Ekologická gramotnost klade v průběhu vzdělávání veliký důraz v obou sadách učebnic na udržitelný rozvoj a upevňuje kladný vztah k životnímu prostředí. Ekologická gramotnost není řešena v 7. ročníku učebnice Fraus a v 8. ročníku učebnice Nová škola. Možné zařazení do těchto ročníků nebylo navrženo, neboť je ekologická gramotnost značně řešena v ostatních ročnících.

Všechny analyzované aktivity byly vyzkoušeny v praxi a byla ověřena jejich schopnost a funkce v reálném prostředí. Uvedené aktivity opravdu podporují sledované kompetence a zároveň se orientují na tematické okruhy.

Po provedené analýze se ukázalo, že současné učebnice pro Výchovu k občanství velmi dobře rozvíjejí klíčové kompetence a jsou v souladu s RVP ZV. Rozmanitost aktivit a úkolů je veliká. Zastoupení sledovaných gramotností je dostačující a úměrné věku žáků. Jedinou výjimkou je gramotnost mediální, u které bylo navrženo četnější zastoupení. Stanovené cíle diplomové

práce byly splněny. Práce se důkladně zaobírala analýzou učebnic a dospěla k pozitivnímu závěru, že klíčové kompetence jsou dostatečně rozvíjeny.

Téma diplomové práce bylo zajímavé a velmi mi pomohlo seznámit se podrobně s RVP ZV, orientovat se v něm a pochopit jeho účel a smysl v základním vzdělávání. Zároveň jsem se obeznámila s učivem Výchovy k občanství a srovnala si, kdy se jaké téma probírá. Uvědomila jsem si celistvost, komplexnost a propojenost výuky, která je během vzdělávání, obzvláště během Výchovy k občanství nezbytná.

Použité zdroje

BĚLECKÝ, Zdeněk. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6.

BELZ, Horst. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.

HANSEN ČECHOVÁ, Barbara. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-388-8.

HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-74-2

JIRÁK, Jan a Radim WOLÁK, ed. *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6

KOTRBA, Tomáš a Lubor LACINA. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Ilustroval Hana ŠEFROVÁ. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-34-1.

PECINA, Pavel. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4551-4.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-978-x.

ŠIMIK, Ondřej. *Člověk a jeho svět: úvod do studia*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7464-794-9.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Analyzované učebnice

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

Internetové zdroje

Klíčové kompetence v základním vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

VON PLÜSKOW, Alexandra. *Aktivieren Sie Ihre Schülerinnen und Schüler – der Einsatz unterschiedlicher Sozialformen*. [online]. Forrefs: Das Portal für Referendare, 2015 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.forrefs.de/grundschule/unterricht/unterricht-vorbereiten/ablaeufer-des-unterrichts/aktivieren-sie-ihre-schuelerinnen-und-schueler-der-einsatz-unterschiedlicher-sozialformen.html>

Přílohy

Příloha A: Hladiny kompetence sociální a personální

Příloha B: Hladiny kompetence občanské

Příloha C: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 6. r.)

Příloha D: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 7. r.)

Příloha E: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 8. r.)

Příloha F: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 9. r.)

Příloha G: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 6. r.)

Příloha H: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 7. r.)

Příloha CH: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 8. r.)

Příloha I: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 9. r.)

Příloha J: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 6. r.)

Příloha K: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 7. r.)

Příloha L: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 8. r.)

Příloha M: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 9. r.)

Příloha N: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost n (Nová škola 6. r.)

Příloha O: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 7. r.)

Příloha P: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 8. r.)

Příloha Q: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 9. r.)

Příloha R: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 6. r.)

Příloha S: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 7. r.)

Příloha T: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 8. r.)

Příloha U: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 9. r.)

Příloha V: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 6. r.)

Příloha W: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 7. r.)

Příloha X: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 8. r.)

Příloha Y: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 9. r.)

Příloha A: Hladiny kompetence sociální a personální

	5. ročník	9. ročník
Přípravná fáze práce ve skupině		
4.1	– než začne pracovat, probere vlastními slovy s ostatními ve skupině zadaný úkol	– analyzuje ve skupině problémovou situaci a určí, co je úkolem (použije svou klíčovou kompetenci k řešení problémů)
4.2	– rozdělí si ve skupině role, které jsou v zadání vymezeny, případně použije známé role	– rozdělí si ve skupině úkol na části a přijme svou část, včetně zodpovědnosti za její plnění
4.3	– vymezuje spolu s ostatními kritéria dobře odvedené práce nebo objasňuje ta, která skupina dostala spolu s úkolem	– k úkolu vytváří kritéria toho, jak bude vypadat dobře odvedená práce
4.4	– upraví pracovní místo, aby se skupině dobře pracovalo, půjčuje pomůcky	– zajistí podmínky (nástroje, materiál a prostor); dbá, aby komunikace mezi členy týmu byla pro všechny stejně dostupná
4.5	– dodržuje termín splnění úkolu, plní mezitermíny dohodnuté s učitelem	– stanoví s ostatními časy pro splnění úkolů (harmonogram práce), v dlouhodobém úkolu hlídá mezičasy i závěrečný termín
4.6	– spolupodílí se na vytvoření pravidel spolupráce; domluvená pravidla dodržuje, upozorní na jejich porušení	– pracuje podle zažitých (zvnitřněných) pravidel spolupráce, a pokud vyvstane potřeba, pravidla pro danou situaci aktualizuje.
Realizace práce ve skupině		
4.7	– plní jednoduché úkoly s menším počtem kroků, plní jasné role s návodem, a dotahuje je do konce; rozpozná, že jednoduchý úkol (jeho část) je hotov	– rozpozná, kdy je úkol (jeho etapa) hotov, a že je čas přejít k další etapě; dotahuje celý úkol do konce (včetně vyhodnocení nebo úklidu apod.)
4.8	– při potížích se svou částí práce hledá pomoc nejprve u spolužáků, či	– při potížích se svou částí práce se snaží najít příčiny; při závažných potížích celé

	v knihách a v jiných zdrojích, nakonec u učitele	skupiny zastavuje práci a hledá, kde v dosavadním postupu došlo k chybě
4.9	– v případě potřeby nabízí svou pomoc – ochotně vyhoví při žádosti o pomoc	– v případě potřeby nabízí svou pomoc – všimne si, kdo ji potřebuje
4.10	– postará se o hotové dílo v rámci zadání nebo na pokyn učitele <i>Žáci podle učitelova zadání nebo vyvěšeného návodu dílo prezentují (vyvěsí na nástěnku, na webovou stránku, vystaví na poličku...), archivují (vloží do desek a umístí na určené archivační místo ve třídě), založí do svého portfolia apod.</i>	– samostatně (individuálně i jako členové skupiny) se postarají o hotové dílo. <i>Žáci samostatně rozhodují o tom, co se náležitě má stát s hotovým dílem zda ho budou prezentovat, vystaví jej či pověsí na stěnu ve třídě, na chodbě apod., tedy nenechají ho ležet na lavici nebo na katedře a neodejdou.</i>
4.11	– po dobu práce udržuje pracovní pořádek, po skončení práce se v čase vymezeném učitelem nebo pravidly postará o úklid	– po skončení práce se stará o úklid. <i>Žák se s ostatními žáky po skončení práce iniciativně dohodne, kde ve třídě udělají dočasnou výstavku právě dokončených produktů, aby ostatní viděli, co která skupina vytvořila. (Nenechá ležet výtvar na místě bez toho, aby se zajímal o jeho další osud, nespolehá se na to, že to za něj „někdo udělá“, přestože jde o skupinovou práci.)</i>
Vyhodnocení práce ve skupině		
4.12	– ze zadaných hledisek sleduje práci celé skupiny, jednotlivců i sebe a hodnotí ji podle modelu, s pomocí pracovního listu nebo podle kritérií připravených učitelem	– reflektuje a hodnotí práci svého týmu, jednotlivců i sebe podle kritérií, která si skupina vytvořila ve fázi přípravy; podle potřeby projednává i další hlediska

4.13	– pod vedením učitele nebo podle pracovního listu navrhuje, co by se příště mělo dělat stejně a co jinak	– hledá spolu s druhými nejlepší návrhy na to, co by se příště mělo dělat stejně a co jinak
Upevňování vztahů s druhými		
4.14	– vyslovuje své ocenění nápadů a práce druhých dříve než kritiku; děkuje druhým za uznání, raduje se z úspěchu celé skupiny	– vyslovuje své ocenění nápadů a práce druhých dříve než kritiku; děkuje druhým za uznání; nepodléhá ambicím, třídním stereotypům nebo rivalitám ani osobním preferencím ve vztahu ke spolužákům; raduje se z úspěchu celé skupiny i tehdy, když se na něm nepodílel nebo když zvítězilo řešení, které sám neprosazoval
4.15	– neodmítá ani nekritizuje nápady, dokud nejsou prozkoumány; neposmívá se, reaguje na informaci a nikoli na osobu	– zdržuje se posměšků nebo opovržení nad prací druhých, mluví o práci a jejím výsledku a nikoli o vlastnostech nebo povaze osoby
4.16	– při potížích nebo nezdaru neshazuje vinu na druhé	– při nezdaru nebo potížích neshazuje vinu na druhé, k příčinám nezdaru se dostává společným rozbořením postupu nebo podmínek
Podložená volba osobních cílů		
4.17	– z nabídky úkolů si vybere takové, které dokáže splnit sám nebo s pomocí skupiny	– s pomocí učitele si vytyčuje individuální úkoly a termíny podle své zkušenosti a vědomí svých dovedností; svá tvrzení o vlastních schopnostech dokládá příkladem některého svého výkonu
4.18	– v sebehodnotících pracovních listech si s pomocí učitele nebo	– stanovuje si cíle pro sebezlepšení (snaží se dál rozvinout v tom, v čem je silný, i

	rodiče volí cíl pro sebezlepšení a určuje, co pro to může udělat	zlepšit se v tom, v čem je slabší) a vydrží usilovat o jejich dosažení
4.19	– vyslechne, co mu druzí nebo učitel o jeho práci říkají, radí se s učitelem, jak zlepšit své další jednání na základě toho, co se dozvěděl ze zpětné vazby	– podle svého uvážení využívá zpětnou vazbu pro své další jednání
Emoce		
4.20	– pokud jedná impulsivně a nezvládne své jednání, omluví se za to, že nezvládl své emoce	– pojmenuje své emoce v daném okamžiku, omluví se při jejich nezvládnutí ve skupině, používá jednoduché postupy jak zvládat své emoce

Klíčové kompetence v základním vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

Příloha B: Hladiny kompetence občanské

	5. ročník	9. ročník
Respekt k druhým		
5.1	– vyslechne názor druhých až do konce, zdržuje se odsuzujících komentářů, neposmívá se; ověřuje si, jak ostatní něco chápou, jaký názor na věc mají druzí, vyptává se, proč si to myslí	– názory nebo přesvědčení druhých přijímá jako možné, svůj názor předkládá také jako jeden z možných a opírá ho o argumenty
5.2	– emocím druhých se neposmívá, nedělá opovržlivé poznámky	– vyjadřuje své vlastní pocity, nedotýká se citů druhých v různých situacích
5.3	– při posuzování konkrétních a nepřiliš komplikovaných jevů, procesů, událostí a problémů ve svém okolí se ptá: „Jak bych se na to díval, kdybych byl někým jiným (tím druhým, jiným žákem, učitelem, rodičem)?“	– posuzuje a hodnotí jevy, procesy, události a problémy ve svém okolí z různých úhlů pohledu <i>Když spolu s druhými řeší problém, např. při sporech o přednost ve hře, připomíná, že je třeba také zjistit, jaké postoje by mohli mít další účastníci problému. Bere tyto možné postoje v úvahu při návrhu řešení.</i>
5.4	– nevyjadřuje se pohrdlivě nebo s předsudky o skupinách lidí nebo jejich příslušnících. <i>Nepoužívá ustálených obrátů nebo pojmenování, které křivdí některé skupině obyvatel. Vyjádří své hodnocení něčeho špatného bez zapojování předsudků.</i>	– kritizuje stereotypy a předsudky použité v soukromé i ve veřejné komunikaci, snaží se jich vyvarovat. <i>Odhalí, zda ve zprávě nebo komentáři autor využívá podvědomé předsudky čtenářů.</i>
Pravidla		
5.5	– s pomocí dospělého vytváří a formuluje pravidla soužití	

	<p>jednotlivého společenství (třídy, kroužku), pravidla dodržuje nebo přijímá důsledky vyplývající z jejich nedodržení; ve sporech se dovolává pravidel.</p> <p><i>Na začátku každého ročníku spolu s druhými (na vyzvu učitele) reviduje dosud platná pravidla. Sám navrhuje podle dohodnutých sankcí, čím napraví svůj přestupek proti společným pravidlům. Obrací se při sporu k pravidlům třídy, která si vytvořili, a vysvětluje, co z nich bylo v dané situaci porušeno.</i></p>	<p>– se skupinou vrstevníků vytváří a formuluje pravidla potřebná pro danou situaci, v případě potřeby tvorbu pravidel sám navrhuje; pravidla dodržuje nebo přijímá důsledky vyplývající z jejich nedodržení; ve sporu se dovolává pravidel</p>
5.6	<p>– chová se tak, aby důsledky jeho chování neomezovaly druhé lidi a nepoškozovaly prostředí.</p> <p><i>Kontroluje hlasitost svých hovorů, nevolá na vzdáleného spolužáka při práci, ale dojde k němu. Při vzájemném předčítání ve dvojicích mluví polohlasem.</i></p>	<p>– v různých situacích, kde nejsou přesně stanovená pravidla, se chová tak, aby neobtěžoval a neškodil; respektuje, že jeho svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého Při kooperativní práci v malých a různorodých skupinách vyhledá pomoc nebo spoluúčast mezi spolužáky i z jiných tříd a ročníků. Ohlíží se na to, zda jeho hluk z činnosti a hlasitost jeho řeči v konkrétní situaci neruší nebo neohrožuje druhé, vyzývá svou skupinu k ohleduplnosti.</p>
Odmítání násilí		
5.7	<p>– v konfliktní situaci navrhuje, jak by bylo vhodné jednat – připomíná pravidla soužití, nezahajuje vážné</p>	<p>– nepoužívá násilné řešení sporů, vyjedná smír; používá v případě potřeby různá vyjádření a postupy, kterými je možné odmítnout agresi proti sobě nebo proti třetí osobě</p>

	útoky na druhé a neúčastní se jich, neponižuje druhé	
5.8	– snaží se získat pomoc pro napadeného spolužáka, všímá si křivdy, neoplácí	– fyzickému i psychickému násilí ve škole nepřihlíží, ale podle svých možností se mu postaví
Aktivní pomoc		
5.9	– pomáhá spolužákům, i když nejsou kamarádi, učiteli, rodičům, bližním; pod vedením dospělých promýšlí možnosti pomoci druhým a zapojuje se do podpory vzdálených lidí.	– aktivně pomáhá slovem i činem spolužákům i spoluobčanům, podle svých možností se zapojuje do obecně prospěšných akcí na místní i širší úrovni <i>Navrhuje akce, které prospějí obci, sousedům, třídě a škole, v kulturním životě nebo v péči o životní prostředí. Vyzývá druhé k podpoře ušlechtilých aktivit celosvětových, např. fair trade, „adopce na dálku“.</i>
5.10	– navrhuje, co konkrétního by třída mohla podniknout, aby byl odstraněn některý nežádoucí jev či nešvar	– nečeká, že společné problémy, které se dotýkají nyní nebo v dohledné budoucnosti i jeho života doma nebo ve škole, bude řešit někdo druhý („oni“), sám na ně upozorňuje, hledá řešení a navrhuje postupy
Samostatné jednání		
5.11	– za pomoci učitele žák ve skupině posuzuje, zda má dost informací k tomu, aby se mohl rozhodnout <i>Učitel nechává na žácích, aby samostatně sbírali informace, a pomáhá jim k samostatné úvaze poznámkami typu „Nezapomněli jste</i>	– samostatně posuzuje, zda už má dost informací, aby se mohl rozhodovat; zvažuje pro i proti v daném problému, odmítá zaujmout konečné stanovisko, pokud nemá dost času k rozvaze <i>Při rozhodování o věcech třídy (ve výuce, v pořádku, v aktivitách mimo výuku) vyžaduje,</i>

	<i>taky na...“ , „formulovali jste zatím pět věcí proti, a jen jednu pro“ apod.</i>	<i>aby si před hlasováním o věci řádně porozprávěli.</i>
Respekt k právům jednotlivce		
5.12	– nad návrhy ostatních o společných záležitostech uvažuje a neodmítá je rovnou, podává své osobní návrhy k diskusi a zvážení, neodmítá realizovat přijatá řešení, i když nejsou jeho.	– při rozhodování o společných záležitostech hledá a prosazuje řešení přijatelné pro všechny, hlasování přijímá jen jako východisko z nouze, i když dojde k hlasování, snaží se, aby se přehlasovaná menšina necítila při realizaci řešení špatně; v diskusi připomíná, že většinová vůle nemá ukřivdit názorové menšině ani znemožnit soužití s ní
5.13	– posuzuje, jak v reálné životní situaci, kterou prožil, byla respektována nebo porušována jeho práva; využije spolupráce s dospělým v situacích, kde svá práva nemůže uplatnit sám	– při střetu s požadavky dospělých, které nerespektují lidská práva jeho nebo ostatních, předkládá argumenty postavené na znalosti lidských práv
5.14	– pokud nezná důvody pro to, co je mu jako dítěti zakázáno nebo mu není dopřáno, požádá o vysvětlení a to trpělivě vyslechne a respektuje	– respektuje, že v některých výjimečných situacích mohou dospělí omezit jeho práva; podřizuje se těmto omezením i v případech, kdy nehrozí přímá kontrola
Udržitelnost života		
5.15	– respektuje základní jednoduchá pravidla trvale udržitelného života <i>Třídí své vlastní odpady, zhasíná, neplytvá vodou, bere si jen tolik, co sní.</i>	– posuzuje své potřeby a nároky a snaží se je omezovat z hlediska trvale udržitelného života <i>Rozlišuje, co skutečně potřebuje, co chce pro radost, a co pro prestiž nebo ze zvyku (hromady dárků k Vánocům apod.). Porovnává ceny, užitnou hodnotu i důvody pro výběr daného typu zboží nebo spotřeby.</i>

		<i>Neponižuje spolužáky, kteří nepodléhají okamžitým módám. S materiály pracuje úsporně.</i>
Krizové situace		
5.16	– zná telefonní čísla, místa nebo osoby pro přivolání pomoci; ví, jak přivolá pomoc, případně ji poskytne	– zná a popíše i předvede některé záchranné i strategické postupy a zásady při krizových situacích (úraz, tonutí, požár, napadení útočником, okradení, svědectví při zločinu); ví, kdo v nouzové situaci pomůže, a přivolá pomoc, případně ji poskytne
5.17	– v kritických situacích bez zmatku počká na instrukce, nebo si najde vhodnou osobu, která mu pomůže	– poslouchá v kritických situacích bez zmatku pokyny kompetentních osob; pomůže těm, kteří sami nemohou pokyny splnit
5.18	– vyhýbá se známým nebezpečím v okolí bydliště a školy, řídí se radami a doporučeními dospělých v tom, jak předcházet rizikům	– předvídá možná rizika i v nových situacích a prostorech a dodržuje známé zásady bezpečnosti při zábavě i práci
Vztah ke kulturnímu dědictví		
5.19	– osobní vztah k prostoru, kde žije, projevuje znalostí místa, neničením památek, výzdoby, přírody, užitečných objektů <i>Nepoškozuje výzdobu školy, nečmárá na zdi místní zastávky nebo kapličky, vypráví příběhy spojující jeho rodinu nebo národ s památkami. Přidává se k akcím na</i>	- osobní vztah k prostoru, kde žije, rozšiřuje nejen na blízké okolí, ale i mimo vlast; zvažuje realisticky výhody i omezení rodiště nebo bydliště

	<i>pomoc památkám (vlastní prací, finančním příspěvkem).</i>	
5.20	ke hře i spolupráci přijímá ostatní a neodmítá nikoho	– rozpozná a posuzuje extremistické projevy národní hrdosti s odkazem na lidská práva, nalézá souvislosti s tragickými příklady z historie i současnosti
5.21	– navštěvuje kulturní události v obci	– sleduje a vybírá si kulturní události v obci, zvažuje jejich kvalitu

Klíčové kompetence v základním vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>

Příloha C: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 6. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 6. r.)

1 Název učebnice

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 6. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Člověk v rytmu času
- Kalendář
- Domov je tam, kde...
- **Rodinný život**
- Má vlast
- Z historie
- Miniúvod do lidských práv
- Život ve škole
- Osobní bezpečí
- První pomoc

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je rozvíjen v rámci tematického celku **Rodinný život** a konkrétně se ho dotýká kapitola **Rodina dělá z domu domov** (str. 41), kde se žák seznámí s materiální funkcí rodiny, s pojmem chudoba a porozumí pojmu rodinný rozpočet.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk, stát a hospodářství

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „*Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady.*
- *Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi.*
- *Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu*“(RVP ZV, 2017, s. 58-59, [online]).

Uvedený výstup se odráží v učivu:

- *„majetek, vlastnictví– formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi*
- *hospodaření – rozpočet domácnosti, úspory, investice*“(RVP ZV, 2017, s.59, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Sociální rozvoj* (RVP ZV, 2017, s. 127-128, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- „*Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*

- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy.*
- *Žák se rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

Příloha D: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 7. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 7. r.)

1 Název učebnice

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 7. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Život mezi lidmi
- Člověk a kultura
- Přírodní a kulturní bohatství
- **Majetek v našem životě**
- Řízení společnosti
- Svět kolem nás
- Lidská práva

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je řešen v rámci tematického celku **Majetek v našem životě** ve všech kapitolách (**Naše potřeby, Mít nebo být? , Majetek a vlastnictví**). V rámci finanční gramotnosti, lze téma uchopit ve smyslu zajišťování životních potřeb a přání, vymezení žebříčku hodnot a rozumných požadavků.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Člověk, stát a hospodářství

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje.
- Žák zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**zásady lidského soužití** – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činnosti,
- **lidská setkání** – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady.
- Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi“ (RVP ZV, 2017, s. 58-59, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**majetek, vlastnictví** – formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů* (RVP G, 2007, s. 68, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák se rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha E: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 8. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 8. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 8. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Osobnost
- Psychické procesy a stavy
- Člověk v sociálních vztazích
- **Hospodaření**
- Právní minimum
- Základy práva v České republice

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je řešen v rámci tematického celku **Hospodaření** a konkrétně v kapitolách **Ten umí to a ten zas tohle...Bez peněz do obchodu nelez, Není cena jako cena a Peníze nerostou na stromech.**

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „Žák na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení.
- Žák na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše vliv inflace na hodnotu peněz
- Žák rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti“(RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**peníze**– funkce a podoby peněz, formy placení
- **výroba, obchod, služby** – jejich funkce a návaznost
- **principy tržního hospodářství** – nabídka, poptávka, trh; tvorba ceny“(RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**zásady lidského soužití** – morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Sociální rozvoj* (RVP ZV, 2017, s. 127-128, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

Příloha F: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 9. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Fraus 9. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 9. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Občanství aneb Kam patřím, kde jsem doma
- **Občan a právo**
- Právní ochrana
- **Volba povolání**
- **Hospodaření**
- Rodina a zákony
- Globální svět
- Životní perspektivy aneb co tě čeká?

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je řešen v rámci tematického celku **Občan a právo** v kapitolách **Vlastnictví zavazuje, Ochrana majetku, Uzavíráme smlouvy a Povinnost k náhradě škody**. Dále jej nacházíme v tematickém celku **Volba povolání** konkrétně v kapitolách **První brigáda, první zaměstnání, Brigáda a právo a Pracovní smlouva**. Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je značně obsažen v tematickém celku **Hospodaření** (kapitoly **Stát a národní hospodářství, Státní rozpočet, Záchytná sociální síť, kterou nám stát pomáhá, Banky a bankovníctví, Nejen stát hospodaří, Právní subjekty podnikání**).

V rámci Finanční gramotnosti lze tedy téma uchopit ve smyslu komunikace na pracovišti, poznání sebe sama kvůli výběru budoucího povolání, při řešení hospodaření státu a hospodaření s vlastním majetkem, dále také ve smyslu právních úkonů, kde se jedná o nakládání s penězi.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako jedinec
- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk, stát a právo

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „*Žák zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi.*
- *Žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích*“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*lidská setkání*– přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen
- *vztahy mezi lidmi*– osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace
- *zásady lidského soužití*– svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk jako jedinec** jsou:

- „*Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu života.*
- *Žák posoudí vliv osobních vlastností na dosahování individuálních i společných cílů, objasní význam vůle při dosahování cílů a překonávání překážek*“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Uvedené výstupy se odrážejí v učivu:

- *„osobní rozvoj– životní cíle a plány, životní perspektiva, sebezvědomí; význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji“* (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- *„Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady.*
- *Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi.*
- *Žák vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít.*
- *Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.*
- *Žák rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané“* (RVP ZV, 2017, s. 58-59, [online]).

Uvedené výstupy se odrážejí v učivu:

- *„majetek, vlastnictví– formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví*
- *hospodaření – úspory, investice, rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní*
- *banky a jejich služby – aktivní a pasivní operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků“*(RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a právo** jsou:

- „Žák přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí.
- Žák provádí jednoduché právní úkony a chápe jejich důsledky, uvede příklady některých smluv upravujících občanskoprávní vztahy – osobní přeprava, koupě, oprava či pronájem věci“(RVP ZV, 2017, s. 60, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**právo v každodenním životě**– význam právních vztahů; důležité právní vztahy a závazky z nich vyplývající; základní práva spotřebitele“(RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Osobnostní rozvoj*
- *Sociální rozvoj*
- *Morální rozvoj* (RVP ZV, 2017, s.127-128, [online])

V průřezovém tématu **Výchova demokratického občana** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Občan, občanská společnost a stát* (RVP ZV, 2017, s.129, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- „Žák účinně spolupracuje ve skupině.
- Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.
- Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.

- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*“(RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák se rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích*“(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha G: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 6. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 6. r.)

1 Název učebnice

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 6. ročník se skládá ze čtyř obsáhlých tematických celků:

- Život v čase
- Život v rodině
- Život mezi lidmi
- Místo, kde žiji

Finanční gramotnost není v učebnici řešena.

Příloha H: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 7. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 7. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnici *Výchova k občanství pro 7. ročník* tvoří pět tematických celků:

- Kam patřím
- Já a společenský systém
- Já a okolní svět
- **Já a hospodaření**
- Obrana státu

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je řešen v rámci celého tematického celku **Já a hospodaření** v kapitolách **Vlastnictví a majetek, Peníze, Rozpočet**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk, stát a hospodářství

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady.
- Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového

rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi

- *Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.*
- *Žák na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).*

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„majetek, vlastnictví– formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví*
- *peníze – funkce a podoby peněz, formy placení;*
- *hospodaření – rozpočet domácnosti, úspory, investice“ (RVP ZV, 2017, s.59, [online]).*

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Osobnostní rozvoj (RVP ZV, 2017, s. 127, [online]).*

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha CH: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 8. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 8. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 8. ročník se skládá ze čtyř tematických celků:

- **Člověk jako osobnost**
- Člověk mezi lidmi
- Člověk, láska a manželství
- Člověk ve státě

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je řešen v rámci tematického celku **Člověk, jako osobnost** konkrétně v kapitole **Já jsem já** (subkapitola **Potřeby, zájmy, hodnoty**) ve smyslu vytváření hodnot materiálních a duchovních.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk jako jedinec

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „Žák rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně duševního vlastnictví, a způsoby jejich ochrany, uvede příklady“ (RVP ZV, 2017, s.59, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„majetek, vlastnictví– formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví“*(RVP ZV, 2017, s.59, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk jako jedinec** jsou:

- *„Žák objasní, jak může realističtější poznání a hodnocení vlastní osobnosti a potenciálu pozitivně ovlivnit jeho rozhodování, vztahy s druhými lidmi i kvalitu život“* (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„vnitřní svět člověka – vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení“* (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Morální rozvoj* (RVP ZV, 2017, s.127, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů.*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha I: Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 9. r.)

Kompetenční okruh: Finanční gramotnost (Nová škola 9. r.)

1 Název učebnice

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 9. ročník se skládá z pěti tematických celků:

- Člověk a náboženství
- **Moje budoucnost**
- **Finanční gramotnost**
- **Národní hospodářství**
- Mezinárodní spolupráce

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* nalezneme v rámci tematického celku **Moje budoucnost** při řešení finančních otázek ohledně zaměstnání.

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* je značně řešen v rámci tematického okruhu **Finanční gramotnost** v kapitolách **Peníze, Hospodaření domácnosti, Trh výrobků a služeb a Úspory, úvěry a úroky**. Dále sledovaný kompetenční okruh nalezneme v tematickém celku **Národní hospodářství** konkrétně v kapitolách **Úvod do národního hospodářství, Struktura národního hospodářství, Ukazatelé národního hospodářství, Hospodářská politika státu, Státní rozpočet a Daně**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk, stát a právo

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi.
- Žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích.
- Žák posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v rodině, ve škole, v obci“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**zásady lidského soužití** - svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a hospodářství** jsou:

- „Žák sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů v hospodaření domácnosti, objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu domácnosti, dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi.
- Žák na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení.
- Žák vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí, vysvětlí význam úroku placeného a přijatého, uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít.
- Žák uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.
- Žák na příkladu chování kupujících a prodávajících vyloží podstatu fungování trhu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny, na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH, popíše vliv inflace na hodnotu peněz.
- Žák rozlišuje, ze kterých zdrojů pocházejí příjmy státu a do kterých oblastí stát směřuje své výdaje, uvede příklady dávek a příspěvků, které ze státního rozpočtu získávají občané.

- *Žák rozlišuje a porovnává úlohu výroby, obchodu a služeb, uvede příklady jejich součinnosti*“(RVP ZV, 2017, s.58-59, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„majetek, vlastnictví– formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví*
- *peníze – funkce a podoby peněz, formy placení;*
- *hospodaření – rozpočet domácnosti, úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing; rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní*
- *banky a jejich služby – aktivní a pasivní operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků*
- *výroba, obchod, služby– jejich funkce a návaznost*
- *principy tržního hospodářství – nabídka, poptávka, trh; tvorba ceny, inflace; podstata fungování trhu; nejčastější právní formy*“ (RVP ZV, 2017, s. 59, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Rozumím světu financí (finanční gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk, stát a právo** jsou:

- *„Žák přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí.*
- *Žák objasní význam právní úpravy důležitých vztahů – vlastnictví, pracovní poměr, manželství.*
- *Žák provádí jednoduché právní úkony a chápe jejich důsledky, uvede příklady některých smluv upravujících občanskoprávní vztahy – osobní přeprava, koupě, oprava či pronájem věci*“(RVP ZV, 2017, s.60, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *právo v každodenním životě– význam právních vztahů; důležité právní vztahy a závazky z nich vyplývající; základní práva spotřebitele; styk s úřady*“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Osobnostní rozvoj*

- *Sociální rozvoj* (RVP ZV, 2017, s.127-128, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova demokratického občana** nacházíme průnik v rámci tematického okruhu:

- *Občan, občanská společnost a stát* (RVP ZV, 2017, s.128, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák se rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha J: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 6. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 6.r.)

1 Název učebnice

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 6. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Člověk v rytmu času
- Kalendář
- Domov je tam, kde...
- Rodinný život
- Má vlast
- **Z historie**
- Miniúvod do lidských práv
- Život ve škole
- Osobní bezpečí
- První pomoc

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen v tematickém celku Z historie a konkrétně v kapitolách O zlatý dukát a Stověžatá Praha ve smyslu použití zdrojů pro získání informací.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „*Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí.*
- *Žák posoudí a na příkladech doloží přínos spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů a dosahování některých cílů v obci*“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„naše obec – zajímavá a památná místa, významní rodáci*
- *naše vlast – zajímavá a památná místa, významné osobnosti*“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Tvorba mediálního sdělení
- Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení(RVP ZV, 2017, s. 138-139, [online])

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- „*Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*“(RVP ZV, 2017, s. 12, [online])

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost.*
- *Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha K: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 7. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 7. r.)

1 Název učebnice

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 7. ročník se zabývá následujícími tématy:

- **Život mezi lidmi**
- Člověk a kultura
- Přírodní a kulturní bohatství
- Majetek v našem životě
- **Řízení společnosti**
- Svět kolem nás
- Lidská práva

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je řešen v rámci tematického celku **Život mezi lidmi** v kapitole **Média** a tematického celku **Řízení společnosti** v kapitole **Cesta k demokracii**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Člověk, stát a právo

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- *Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí*“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„kulturní život – masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia*
- *vztahy mezi lidmi – osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace*“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno*(mediální gramotnost)v tematickém okruhu **Člověk, stát a právo** jsou:

- *„Žák objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů*“ (RVP ZV, 2017, s. 60, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„principy demokracie – znaky demokratického způsobu rozhodování a řízení státu*“ (RVP ZV, 2017, s. 57, 61, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení
- Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality
- Fungování a vliv médií ve společnosti (RVP ZV, 2017, s.138-139, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova demokratického občana** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Občan, občanská společnost a stát
- Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování(RVP ZV, 2017, s. 130, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha L: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 8. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 8. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 8. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Osobnost
- Psychické procesy a stavy
- Člověk v sociálních vztazích
- Hospodaření
- Právní minimum
- **Základy práva v České republice**

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen v tematickém celku **Základy práva v České republice** a konkrétně v kapitole Politika ve smyslu kritického nahlížení na politické dění v zemi a volební kampaň.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí.

- *Žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí*“(RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„kulturní život– masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédiá*“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení
- Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality
- Fungování a vliv médií ve společnosti (RVP ZV, 2017, s. 138-139, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova demokratického občana** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Občan, občanská společnost a stát
- Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování(RVP ZV, 2017, s. 130, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*

- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*“(RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu*“(RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

Příloha M: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 9. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Fraus 9. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 9. ročník se zabývá následujícími tématy:

- **Občanství aneb Kam patřím, kde jsem doma**
- Občan a právo
- Právní ochrana
- Volba povolání
- Hospodaření
- Rodina a zákony
- **Globální svět**
- Životní perspektivy aneb co tě čeká?

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen v tématu **Občanství, aneb Kam patřím, kde jsem doma** a konkrétně se ho dotýká kapitola Občanem Evropské unie. Dále na rozvoj mediální gramotnosti narazíme v tematickém celku Globální svět, konkrétně v kapitolách Rozvojové cíle tisíciletí, Role České republiky a Co můžeš udělat ty? Téma lze uchopit ve smyslu práce s mediálním sdělením a konkrétními ukázkami textu.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno*(mediální gramotnost)v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi.
- Žák objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám.
- Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí.
- Žák rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu“(RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**lidská setkání**– přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti
- **kulturní život**– rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice; kulturní instituce; masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu **Mezinárodní vztahy, globální svět** jsou:

- „Žák popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování.
- Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.
- Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva“(RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**evropská integrace**– podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR
- **globalizace**– projevy, klady a zápory; významné globální problémy včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení“(RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Jsme Evropané
- Objevujeme Evropu a svět (RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení
- Vnímání autora mediálních sdělení (RVP ZV, 2017, s. 139-40, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“*(RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*

- *Žák se rozhoduje zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha N: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost n (Nová škola 6. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 6. r.)

1 Název učebnice

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 6. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Život v čase
- Život v rodině
- Život mezi lidmi
- Místo, kde žiji

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen průběžně v celé učebnici. V rámci mediální gramotnosti lze téma uchopit ve smyslu práce s textem a vyhledáváním důležitých informací. Úvodní motivační úryvky mají původ v knihách a filmech a pomáhají žákům lépe pochopit probírané téma a zamýšlet se nad ním z různých úhlů pohledu.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„kulturní život– kulturní instituce; masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédiá“*(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality*
- *Vnímání autora mediálních sdělení*(RVP ZV, 2017, s.140, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy.*
- *Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha O: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost n (Nová škola 7. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 7. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnici *Výchova k občanství pro 7. ročník* tvoří pět tematických celků:

- Kam patřím
- Já a společenský systém
- **Já a okolní svět**
- Já a hospodaření
- Obrana státu

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je přímo řešen v rámci tematického celku **Já a okolní svět** konkrétně v kapitole **Kultura v našem životě**.

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen průběžně v celé učebnici. V rámci mediální gramotnosti lze téma uchopit ve smyslu práce s textem a vyhledáváním důležitých informací. Úvodní motivační úryvky mají původ v knihách a filmech a pomáhají žákům lépe pochopit probírané téma a zamýšlet se nad ním z různých úhlů pohledu.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- *Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí*“(RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„kulturní život – masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia*“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení*
- *Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality*
- *Fungování a vliv médií ve společnosti*(RVP ZV, 2017, s.140, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).

Příloha P: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost n (Nová škola 8. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 8. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství pro 8. ročník* se skládá ze čtyř tematických celků:

- Člověk jako osobnost
- Člověk mezi lidmi
- Člověk, láska a manželství
- **Člověk ve státě**

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen v tematickém celku **Člověk ve státě** a konkrétně se ho dotýká kapitola Právní řád České republiky. V rámci mediální gramotnosti lze téma uchopit ve smyslu nahlížení a upozornění na nebezpečí audiovizuálního pirátství.

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen průběžně v celé učebnici. V rámci mediální gramotnosti lze téma uchopit ve smyslu práce s textem a vyhledáváním důležitých informací. Úvodní motivační úryvky mají původ v knihách a filmech a pomáhají žákům lépe pochopit probírané téma a zamýšlet se nad ním z různých úhlů pohledu.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk, stát a právo
- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu *Člověk, stát a právo* jsou:

- „*Žák objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro každodenní život občanů.*
- *Žák přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod*“ (RVP ZV, 2017, s.60, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*protiprávní jednání– druhy a postihy protiprávního jednání, porušování práv k duševnímu vlastnictví*“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- *Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí*“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*kulturní život – masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia*“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality*
- *Fungování a vliv médií ve společnosti* (RVP ZV, 2017, s. 140, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- „*Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*

- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence.

- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha Q: Kompetenční okruh: Mediální gramotnost n (Nová škola 9. r.)

Kompetenční okruh: Mediální gramotnost (Nová škola 9. r.)

1 Název učebnice

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 9. ročník se skládá z pěti tematických celků:

- Člověk a náboženství
- Moje budoucnost
- Finanční gramotnost
- Národní hospodářství
- Mezinárodní spolupráce

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* je rozvíjen průběžně v celé učebnici. V rámci mediální gramotnosti lze téma uchopit ve smyslu práce s textem a vyhledáváním důležitých informací. Úvodní motivační úryvky mají původ v knihách a filmech, či internetovém sdělení a pomáhají žákům lépe pochopit probírané téma a zamýšlet se nad ním z různých úhlů pohledu.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Člověk ve společnosti

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Co je psáno, to je dáno (mediální gramotnost)* v tematickém okruhu Člověk ve společnosti jsou:

- „Žák kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí“ (RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„lidská setkání– přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení mužů a žen*
- *vztahy mezi lidmi– osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích*
- *zásady lidského soužití– morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislost, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí“(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).*

V průřezovém tématu **Mediální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality*
- *Vnímání autora mediálních sdělení*
- *Fungování a vliv médií ve společnosti(RVP ZV, 2017, s. 140, [online]).*

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí(RVP ZV, 2017, s. 137, [online]).*

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Jsme Evropané(RVP ZV, 2017, s. 133, [online]).*

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*

- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence.

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha R: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 6. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 6. r.)

1 Název učebnice

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-397-9.

JANOŠKOVÁ, D. a kol. *Občanská výchova 6: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-402-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 6. ročník se zabývá následujícími tématy:

- **Člověk v rytmu času**
- Kalendář
- **Domov je tam, kde...**
- Rodinný život
- Má vlast
- **Z historie**
- Miniúvod do lidských práv
- Život ve škole
- Osobní bezpečí
- První pomoc

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v tematickém celku **Člověk v rytmu času** v kapitole **Cyklus přírody**. V tématu Domov je tam, kde se sledovaného kompetenčního okruhu týká kapitola Životní prostředí. Na *Udržitelný rozvoj* narazíme i v tematickém okruhu Z historie, a to v kapitole **V hlubinách dávných časů**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu

Člověk ve společnosti jsou:

- „*Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje*“ (RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*naše obec, region, kraj– důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku*“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu

Mezinárodní vztahy, globální svět jsou:

- „*Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.*
- *Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.*
- *Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu*“ (RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy*“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Ekosystémy*
- *Základní podmínky života*
- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí*
- *Vztah člověka k prostředí* (RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Objevujeme Evropu a svět* (RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha S: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 7. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 7. r.)

1 Název učebnice

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-807238-879-0.

BROM, M. a kol. *Občanská výchova 7: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-880-6.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 7. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Život mezi lidmi
- Člověk a kultura
- **Přírodní a kulturní bohatství**
- Majetek v našem životě
- Řízení společnosti
- **Svět kolem nás**
- Lidská práva

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v tematickém celku **Přírodní a kulturní bohatství** v kapitolách **Krásy naší země, Ochrana přírodního a kulturního bohatství, Zachraňme Zemi**. V rámci tematického celku Svět kolem nás nalezneme sledovaný kompetenční okruh v kapitole **Spolupráce mezi zeměmi Evropy** ve smyslu mezinárodních vztahů a udržitelného rozvoje.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „*Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje*“ (RVP ZV, 2017, s.57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*naše obec, region, kraj– důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku*“ (RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu **Mezinárodní vztahy, globální svět** jsou:

- „*Žák popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování.*
- „*Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu*“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „*evropská integrace – podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR*
- „*globalizace– projevy, klady a zápory; významné globální problémy*“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Jsme Evropané (RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- Ekosystémy
- Základní podmínky života
- Lidské aktivity a problémy životního prostředí
- Vztah člověka k prostředí (RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu (v rámci EU).*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha T: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 8. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 8. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 8: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

KRUPOVÁ, T. a kol. *Občanská výchova 8: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-900-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 8. ročník se zabývá následujícími tématy:

- Osobnost
- Psychické procesy a stavy
- Člověk v sociálních vztazích
- Hospodaření
- Právní minimum
- Základy práva v České republice

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* v učebnici není řešen.

Příloha U: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 9. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Fraus 9. r.)

1 Název učebnice

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, M. a kol. *Občanská výchova 9: příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-013-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice Občanské výchovy pro 9. ročník se zabývá se následujícími tématy:

- **Občanství aneb Kam patřím, kde jsem doma**
- Občan a právo
- Právní ochrana
- Volba povolání
- Hospodaření
- Rodina a zákony
- **Globální svět**
- Životní perspektivy aneb co tě čeká?

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v tematickém celku **Občanství aneb Kam patřím, kde jsem doma** v kapitolách **Občan Evropské unie** a **Občan, nebo ovčan?** Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je výrazně zastoupen v tématu **Globální svět (Globalizovaný svět přináší globální problémy, Vybrané globální problémy, Rozvojové cíle tisíciletí, Role České republiky, Co můžeš dělat ty?)**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti **Člověk a společnost** – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu

Mezinárodní vztahy, globální svět jsou:

- „Žák popíše vliv začlenění ČR do EU na každodenní život občanů, uvede příklady práv občanů ČR v rámci EU i možných způsobů jejich uplatňování.
- Žák uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má vztah ČR, posoudí jejich význam ve světovém dění a popíše výhody spolupráce mezi státy.
- Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.
- Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.
- Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- „**evropská integrace**– podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR
- **mezinárodní spolupráce**– ekonomická, politická a bezpečnostní spolupráce mezi státy, její výhody; významné mezinárodní organizace (Rada Evropy, NATO, OSN aj.)
- **globalizace** – projevy, klady a zápory; významné globální problémy včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení“ (RVP ZV, 2017, s. 61, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Objevujeme Evropu a svět*
- *Jsmo Evropané* (RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Ekosystémy*
- *Základní podmínky život*
- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí*
- *Vztah člověka k prostředí* (RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.*
- *Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha V: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 6. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 6. r.)

1 Název učebnice

SKÁCELOVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2017. ISBN 978-80-7289-886-2.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 6. ročník se zabývá následujícími tématy:

- **Život v čase**
- Život v rodině
- Život mezi lidmi
- **Místo, kde žiji**

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v tematickém celku **Život v čase** v kapitole **Čas**, dále v tematickém celku **Místo, kde žiji** a konkrétně se ho dotýkají kapitoly *Žiji v obci*, *Žiji v kraji*, *Žiji v Evropě* a *ve světě* a *Žiji na Zemi*.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a společnost* – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „*Žák zdůvodní nepříjemnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje.* (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„naše obec, region, kraj– důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku“*(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu *Mezinárodní vztahy, globální svět* jsou:

- *„Žák uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má vztah ČR, posoudí jejich význam ve světovém dění a popíše výhody spolupráce mezi státy.*
- *Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.*
- *Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.*
- *Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“* (RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„evropská integrace– podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR*
- *globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy“*(RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Základní podmínky života*
- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí*
- *Vztah člověka k prostředí*(RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Evropa a svět nás zajímá*
- *Objevujeme Evropu a svět*(RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha W: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 7. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 7. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-852 - 7.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnici *Výchova k občanství pro 7. ročník* tvoří pět tematických celků:

- Kam patřím
- Já a společenský systém
- **Já a okolní svět**
- Já a hospodaření
- Obrana státu

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v rámci tématu Já a okolní svět konkrétně v kapitolách **Kulturní bohatství** a **Problémy „modré“ planety**.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematických okruzích:

- Člověk ve společnosti
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu **Člověk ve společnosti** jsou:

- „*Žák zdůvodní nepřijatelnost vandalského chování a aktivně proti němu vystupuje*“ (RVP ZV, 2017, s. 57, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„naše obec, region, kraj– důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku“*(RVP ZV, 2017, s. 58, [online]).

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu *Mezinárodní vztahy, globální svět* jsou:

- *„Žák uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má vztah ČR, posoudí jejich význam ve světovém dění a popíše výhody spolupráce mezi státy.*
- *Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.*
- *Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.*
- *Žák objasní souvislosti globálních a lokálních problémů, uvede příklady možných projevů a způsobů řešení globálních problémů na lokální úrovni – v obci, regionu“* (RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„evropská integrace– podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR*
- *globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy“*(RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Evropa a svět nás zajímá*
- *Jsme Evropané*(RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Základní podmínky života*
- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí*
- *Vztah člověka k prostředí*(RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“ (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).*

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence:

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).*

Příloha X: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 8. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 8. r.)

1 Název učebnice

LUNEROVÁ, J. a kol. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. 5. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-924-1.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství pro 8. ročník* se skládá ze čtyř tematických celků:

- Člověk jako osobnost
- Člověk mezi lidmi
- Člověk, láska a manželství
- Člověk ve státě

Kompetenční okruh Udržitelný rozvoj v učebnici není řešen.

Příloha Y: Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 9. r.)

Kompetenční okruh: Ekologická gramotnost (Nová škola 9. r.)

1 Název učebnice

LAICMANOVÁ, A. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-835-0.

2 Charakteristika obsahu učebnice

Učebnice *Výchova k občanství* pro 9. ročník se skládá z pěti tematických celků:

- Člověk a náboženství
- Moje budoucnost
- Finanční gramotnost
- Národní hospodářství
- **Mezinárodní spolupráce**

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* je rozvíjen v tematickém celku **Mezinárodní spolupráce** konkrétně v kapitolách **Světové organizace** a **Globalizace**. V rámci *Udržitelného rozvoje* lze téma uchopit ve smyslu světové globalizace, jejich příčin a důsledků a ve smyslu vzniku organizací pomáhajících ochraně životního prostředí a přírodních památek.

3 Charakteristika učebnice vzhledem k vybranému kompetenčního okruhu v rámci RVP ZV

Kompetenční okruh *Udržitelný rozvoj* má průnik v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost – vzdělávací obor **Výchova k občanství** v tematickém okruhu:

- Mezinárodní vztahy, globální svět

Očekávanými výstupy v rámci kompetenčního okruhu *Udržitelný rozvoj* v tematickém okruhu Mezinárodní vztahy, globální svět jsou:

- „Žák uvede příklady některých projevů globalizace, porovná jejich klady a zápory.
- Žák uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky pro život lidstva.
- Žák uvede některé významné mezinárodní organizace a společenství, k nimž má ČR vztah, a ví o výhodách spolupráce mezi státy“ (RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

Uvedené výstupy se odráží v učivu:

- *„evropská integrace– podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR*
- *mezinárodní spolupráce– ekonomická, politická a bezpečnostní spolupráce mezi státy, její výhody; významné mezinárodní organizace (Rada Evropy, NATO, OSN aj.)*
- *globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení“*(RVP ZV, 2017, s.61, [online]).

V průřezovém tématu **Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů:

- *Objevujeme Evropu a svět*
- *Jsme Evropané*(RVP ZV, 2017, s. 132, [online]).

V průřezovém tématu **Environmentální výchova** nacházíme průnik v rámci tematických okruhů: Udržitelný rozvoj

- *Lidské aktivity a problémy životního prostředí*
- *Vztah člověka k prostředí*(RVP ZV, 2017, s. 136, [online]).

4 Kompetence sociální a personální

4.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy sociální a personální kompetence:

- *„Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.*
- *Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.*
- *Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).
- *Žák si vytváří pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“* (RVP ZV, 2017, s. 12, [online]).

5 Kompetence občanská

5.1 Charakteristika výstupů sledované kompetence vzhledem ke kompetenčnímu okruhu

V rámci zkoumaného kompetenčního okruhu lze rozvíjet tyto výstupy občanské kompetence.

- *„Žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení.*
- *Žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu.*
- *Žák chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“*(RVP ZV, 2017, s.12, [online]).